Lei 1,50

PIERRE GAMARRA * MÎINILE OAMENILOR

Meridiane

PIERRE GAMARRA

MÎINILE OAMENILOR

... PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

Meridiane

PIERRE GAMARRA

MÎINILE OAMENILOR

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

În romîneşte de *Virgil Teodorescu*

Pierre Gamarra
LES MAINS DES HOMMES
Connaitre-Genève
1953

CUVINT INAINTE

Pierre Gamarra e un tînăr scriitor francez. Un scriitor tînăr, dar stăpînind o bogată experienţă, un luptător îndrăzneţ, pentru pace, pentru un trai mai bun în omenire.

Pierre Gamarra s-a născut la Toulouse, în iulie 1919. Strămoşii lui şi-au trăit viaţa în împrejurimile Pirineilor, luptînd cu pămîntul zgîrcit şi natura potrivnică. Erau oameni simpli, iubindu-şi cu patimă locurile natale, cu dimineţile, amiezile şi înserările lor, cu verile dogorîtoare, străpunse de furtuni, iernile aspre şi toamnele înmiresmate, ca un fluviu de fructe curgînd prin văzduh.

Gamarra, după o scurtă trecere prin învăţămînt, s-a ocupat, de la eliberarea Franţei încoace, cu ziaristica şi literatura.

Incepe să publice în 1944, şi prima lui carte e o culegere de poeme, urmată numaidecît de o altă culegere de versuri în care poetul cîntă Spania şi libertatea.

In 1948 vede lumina tiparului întîiul lui roman intitulat : La maison de feu, *care-i aduce premiul in-*

ternaţional Ch. Veillon, consacrîndu-l ca pe un scriitor plin de curaj şi admirabile însuşiri artistice.

Apoi, la scurte intervale, el dă la iveală cărţile: Coqs de minuit, Les enfants du pain noir, La femme et la fleur, Rosalie Brousse.

In afară de romanul nu de mult tipărit: Les lilas de St. Lazare, *a cărui acţiune se petrece într-un cartier din Paris, celelalte povestiri şi romane ale sale se desfăşoară în ţinuturile din jurul Pirineilor sau de pe malurile Garonnei şi zugrăvesc viaţa aspră, îndîrjită, pasionantă şi paşnică a oamenilor aflători pe locurile acestea.*

Aproape aceeaşi tematică străbate povestirile sale şi anume: lupta pentru alungarea războiului sălbatic şi nedem, pentru apărarea fericirii omului şi pentru domnia păcii.

Gamarra e un scriitor al vieţii adevărate din care-şi trage seva arta lui. Lumea cărţilor lui e lumea oamenilor muncitori legaţi de pămîntul şi de casa lor, înfruntînd natura îndîrjită, sărăcia, oboseala, pentru a-şi agonisi traiul zilnic, a mulţimii oamenilor iubitori de pace, care-şi dau mîna la nevoie, lăsînd la o parte ciuda, amărăciunea, încăpăţînarea.

Nenorocirile şi catastrofele petrecute în povestirile lui Gamarra nu sînt nicidecum conduse de un destin misterios şi nu sînt nicidecum de neînlăturat. Ele sînt un rezultat al realităţii înconjurătoare şi vor dispare o dată cu cauzele care le dau naştere.

Mîinile oamenilor, mîinile oamenilor se unesc, pentru a răpune duşmanul comun, mîinile oamenilor se

caută şi se strîng pentru a înfrînge războiul sau vicisitudinile naturii, iar felinarele, prinse la piept, licăresc în noapte ca o altă constelaţie deasupra pămîntului.

Oamenii ies învingători chiar atunci cînd îşi plătesc victoria cu preţul vieţii.

Berninet, din istorisirea Vinul lui Berninet, *moare. Dar moare înfrîngînd natura sălbatică şi vraja superstiţiilor, moare lăsînd în urma lui fapta unui om puternic, viteaz, deschis la minte, lăsînd urmaşilor o pildă demnă de urmat. Via, fruct al răbdării şi al îndîrjirii, fusese sădită sus, în vîrful muntelui, pe fîşia de stîncă goală şi dogorîtă de soare, iar Fîneaţa lupului, ocolită de săteni atîta vreme, încetase de a mai fi un loc blestemat.*

Fiul lui Berninet va sorbi, din paharul fără picior, vinul roşu, spumegos al învingătorului.

Visul devenise aievea.

„Ascultă-mă pe mine! N-avem de ce ne teme de vrăji! i-a spus Berninet nevestei, înainte de a se stinge. Mi-am sleit puterile, asta e. La 50 de ani nu mai salahoreşti aşa cum am făcut eu".

După moartea bărbatului, femeia îşi ia copilul şi urcă la fîneaţa din deal să înfigă haracii şi să afîneze pămîntul.

Berninet învinsese dincolo de moarte pentru că el credea fără margini în viaţă, aşa cum scrie Nazim Hikmet:

„Să ştii să mori ca alţii să poată să trăiască,
Chiar dacă chipul lor nu l-ai văzut nicicînd,

Şi-n timp ce mori, să înţelegi prea bine
Că nu-i nimica mai frumos,
Nimic nu-i mai adevărat
Decît viaţa..."

In povestirea O casă sub cer, *Gamarra reia tema principală a romanului său* Rosalie Brousse : *perindarea generaţiilor, casa, războiul.*

In cincisprezece pagini numai, el izbuteşte să contureze limpede personajele, să dea la iveală monstruozitatea războiului şi să evoce casa aceasta care stă în centrul vieţii eroilor povestirii, mereu clădită şi mereu distrusă de avalanşa bombelor.

Zidarul care i-a ridicat întîia oară zidurile, cu mîinile lui, e ucis în război într-o luptă care se dă chiar acolo, pe locul unde se înalţă casa, răvăşit şi pustiit de explozii.

Războiul se sfîrşeşte însă şi casa e din nou clădită. Aceeaşi casă, împărţită la fel, dar nu în acelaşi loc, clădită în altă parte de data asta de mîinile tinere ale altui zidar, ginerele celui ucis în război.

In bătaia soarelui blînd luceşte iarăşi acoperişul ei de ardezie, undeva, la marginea unui oraş, şi vîntul aduce, dinspre fluviu, miresmele primăverii.

Alt copil vine pe lume în casa asta nouă.

Dar la scurt timp după naşterea lui, războiul izbucneşte din nou.

Din nou oameni sfîrtecaţi şi case prefăcute în ruine.

Dar nu întotdeauna zidarul îşi lasă oasele în tranşee. Tînărul zidar, ginerele celui ucis în război, se întoarce teafăr acasă, curăţă mormanele de moloz şi-şi înalţă, din sfărîmături, casa. Zidarul nu mai vrea să sape niciodată cu mîinile lui adăposturi pentru recoltele morţii. Iată-l stînd în poarta casei sale de două ori ucisă şi din nou înviată, iar lîngă el sînt toţi zidarii din lume veghind ca nimeni să nu le mai prefacă în ruine casele, să nu le mai spulbere visurile.

Mîinile oamenilor, mîinile oamenilor se caută şi se string, pe toată întinderea planetei, ca să apere viaţa

Prăjina de treierat *e una dintre cele mai remarcabile şi puternice povestiri cuprinse în culegerea de faţă.*

Intîlnim aici aceiaşi oameni simpli, îndîrjiţi, tăcuţi, locuitorii satelor cocoţate pe povîrnişurile Pirineilor, harnici, dar neînduratori cu cei care încearcă să le fure picul de fericire.

In povestirea aceasta ura împotriva invadatorilor hitlerişti, a duşmanilor care năvălesc şi de jos, şi de sus, şi dinăuntru şi dinafară, „constructorii ruinei" cum îi numeşte Eluard, creşte pînă la proporţii uriaşe.

Bătrînul Bernard adună parcă în el toată ura poporului împotriva cotropitorilor fascişti.

E o poveste simplă, zguduitoare, realizată cu mijloace artistice într-adevăr remarcabile. Sobrietatea frazei, cuvîntul aşezat la locul lui, după ce a fost cîntărit îndelung, adevărul vieţii, niciodată ocolit, constituie baza principală şi forţa stilului lui Gamarra.

Bătrînul Bernard ucide doi soldaţi nemţi dintr-un detaşament S.S. Pentru ce şi cum îi ucide?

Cei doi S.S., trecînd prin sat, se opresc în faţa casei lui.

Bătrînul sta acolo pe un bolovan, fumîndu-şi pipa. În şanţul drumului ciugulea grăunţe găina lui roşcată. Nemţii o prind şi-i sucesc gîtul.

Bernard îi ucide. Dar nu-i omoară pentru că sucesc gîtul găinii. Adică nu-i omoară numai pentru asta.

Ci pentru că nu-l lăsaseră să fie fericit în felul său, nu-l lăsaseră să trăiască în ţara lui, să semene grîu bun, să-l secere şi să-l treiere. Şi-i ucide nu cu o armă oarecare, ci cu prăjina de treierat. Din ea îşi face armă bătrînul Bernard. Îi plesneşte în tîmplă, îi culcă la pămînt şi treieră, treieră... Treieră o recoltă care nu e a oamenilor, pierind apoi şi el din pricina încordării, fără să mai apuce eliberarea.

Însă ca şi Berninet, moş Bernard piere învingînd. Prăjina de treierat stă deasupra căminului, cu mînerul ei lustruit şi tare ca fierul. Stă acolo ca un avertisment, ca o armă a păcii, pe care oamenii simpli se pricep, ca nimeni alţii, s-o mînuiască.

Gamarra pune arta lui de scriitor în slujba păcii. Şi arta lui e plină de viaţă, de îndrăzneală, de emoţie, ca tot ce e drept în lumea asta, ca tot ce apără viaţa.

VIRGIL TEODORESCU

MÎINILE OAMENILOR

La cotitură, înainte de a începe coborîşul, factorul se opri. Îl zărise pe Isidore stînd pe prag, cu mîinile în buzunar, cu capul vîrît între umeri şi un muc de ţigare spînzurîndu-i în colţul buzelor. Se uită la cerul ca de cenuşă, la trunchiurile copacilor alburii, care se căţărau spre piscurile înalte, pe urmă iarăşi la Isidore, şi din nou la cerul ca de plumb.

Vîntul clătina frunzele şi cele dintîi flori ale teiului de lîngă casă. Cînd te urcai spre Plane, teiul ţi se părea mai întîi desprins din cer, atîrnînd între pîntecele munţilor. Cărarea era săpată în stei; casa nu se zărea încă; auzeai doar murmurul pîrăului şi, dintr-odată, se ivea teiul, răsucindu-şi braţele goale sub vîntul aspru al iernii, sau legănîndu-şi frunzişul verde; abia mai tîrziu dădeai cu ochii de casa scundă

și neagră, cu pălăria ei roșie de ardezie. Cărarea cobora printre stînci. De la malul apei, un povîrniș surpat ducea spre grădină. Cam la douăzeci de metri, în spatele casei, era grajdul, lîngă el șopronul, apoi o întindere mare acoperită cu iarbă măruntă, semănată cu bolovani și pietre, pe unde șerpuiau vine de rocă, răzbătînd ici și colo la suprafață, ca spinarea unor vietăți îngropate în pămînt.

Povîrnișul surpat alcătuia ieșitura cea mai înaintată a muntelui. Dincolo de cîmpul cu iarbă, povîrnișul își întindea trupul pînă la hotarul fagilor, pînă în codrul de brazi, care curgea din piscurile înalte în încolăciri negre, ca metalul topit.

Factorul coborî bătătorind pămîntul sub pașii lui mari. Cărarea cotea spre verdele pajiștilor; se îndepărta de albia pîrăului, și cîntecul apei se potolea prefăcîndu-se într-un murmur surd, amestecat cu freamătul frunzelor de castan.

Casa nu se mai vedea, nici Isidore. Nu mai știai dacă stă în picioare pe prag, uitîndu-se la pietricelele negre din albia pîrăului, dacă a intrat în bucătărie, ori a pornit spre pădure, cu pași domoli, adus de spate, mîngîindu-și în neștire mustața căruntă.

Factorul ajunse la a doua cotitură a drumului gîndindu-se într-una la mistreț. Îi ieșise în cale într-o după-amiază de iarnă. Fiara dăduse buzna dintr-un tufiș îngropat sub zăpadă și se treziră deodată față în față. Cu toiagul în mînă,

Pierrou o luase la fugă pe panta pajiștii. Mistrețul grohăi, apoi se vîrî în tufișul înzăpezit, luîndu-și drumul spre vîrful muntelui. Pasămite, foamea îl mînase spre grădinile din sat. Era un vier zdravăn, cu colții tari.

Pierrou își continuase urcușul spre Plane. Mistrețul se pierduse și el gonind spre povîrnișul surpat. Tufișul tremură, freamătul clătină marile ferigi moarte, apoi totul amuți și tăcerea iernii stăpîni iarăși muntele întreg.

S-a pus la cale o bătaie. În vremurile acelea erau oameni pe Plane și chiar mai sus, pînă în ultima casă. Bătrînii care trăiseră în casa aceea se prăpădiseră; fata lor se măritase jos în vale și pămîntul ajunsese din nou pășune. În timpul acela nici Isidore nu era singur pe Plane. Îi avea pe tată-său, nevasta și băiatul. Tată-său muri iarna următoare, iar nevastă-sa peste doi ani. A rămas doar cu băiatul lui, care nici nu se gîndea să părăsească aceste locuri înalte. Pe atunci Isidore era încă un om în putere. Doi bărbați zdraveni, buni de muncă, și o femeie care să țină casa n-ar fi fost prea greu s-o scoată la capăt. La urma urmei, satul nu era chiar atît de departe. În zece minute Pierrou putea s-ajungă oricînd în vale. La urcat se schimba socoteala; dar, oricum, nu se putea spune că trăiau în cine știe ce colț uitat de lume.

Și cu toate astea femeile nu se încumetau să vină pînă acolo sus. Băiatul lui Isidore era un

flăcău zdravăn, plăcut la înfăţişare şi inimos la treabă; dar la gîndul că au să-şi ducă viaţa acolo, sus, în vîrful muntelui, fetele făceau nazuri. In vara cînd a izbucnit războiul, aproape că totul fusese pus la cale: nunta trebuia să aibă loc la sfîrşitul toamnei sau la începutul iernii, cînd isprăveau cu treburile. Pe urmă băiatul a plecat să-şi facă rîndul. Cîţi ani avea? Nu împlinise încă treizeci.

Iată, pasămite, ce vedea Isidore, stînd proţăpit în pragul uşii, cu saboţii sprijiniţi de lespezile rare ale treptelor, adus de spate, plimbîndu-şi mucul de ţigare dintr-un colţ într-altul al gurii. Băiatul urca pe cărare cu raniţa în spate. Bocancii greoi scîrţîiau pe pietriş cu ţintele lor de oţel, iar vîrful toiagului se sfărîma pe piatra tare. Era tocmai vremea cînd un covor de frunze roşii şi galbene acoperea cărarea. Pe povîrnişuri, sub fagi cireşii răsăreau ca nişte limbi de foc. Dimineaţa, pînze de aburi pluteau deasupra văii. Se tîrau prin văzduh pînă dincolo de pîrău, pe povîrnişul drept ca un perete. Venea toamna cu ceaţa ei, cu soarele ei strălucitor, cu mireasma ei pătrunzătoare de poame, de bureţi şi de iarbă prea jilavă în care zăceau, somnoroase, brînduşele.

Chiar fiu-său ucisese mistreţul. Colo, deasupra pămînturilor surpate, unde se afla întinderea acoperită cu iarbă deasă şi tufişuri scunde. Fiara gonea s-ajungă la adăpost, în pădure. Aşa că i-a fost uşor s-o pocnească şi

s-o culce la pămînt. Apoi au cărat-o jos în sat şi-au spînzurat-o de streaşina cîrciumii.

Cît de departe i se păreau acum toate astea! Brazii se încărcaseră de zece ori în şir cu albul zăpezii, de zece ori apele iernii umflaseră pîrăul, ferigile înverziseră şi ruginiseră din nou, iar fîneţele, împăienjenite cu şănţuleţe, de zece ori se acoperiseră cu pînză deasă şi tremurătoare a ierburilor. Cînd factorul urca dealul s-aducă scrisoarea era cam pe la începutul lunii mai. Holdele unduiau în vale, iar ciorchinii de liliac răbufniseră şi ei pe zidurile şcolii. Stupii zumzuiau fără încetare. In urdiniş se zăreau roiuri de gîze cu elitrele bătînd în rubiniu şi verde, ţîşneau de acolo ca nişte mici nestemate zumzuitoare în văzduhul încărcat de mireasma florilor, spre lanurile de grîne şi coroanele teilor...

Isidore luă scrisoarea oficială. Ştia. Inţelesese numaidecît ce înseamnă asta. Ca şi cum paşii lui Pierrou răsunau altfel pe cărare atunci cînd venea să-i lase o scrisoare obişnuită, o scrisoare care n-aducea moartea.

Scrisoarea sosită în ziua aceea aducea moartea. O deschise fără să şovăie şi despături foaia tipărită. Apoi îşi mîngîie mustaţa, cum făcea întotdeauna.

Bucătăria era încăpătoare şi destul de luminoasă. Isidore ţinea curat. Semăna sorg din care-şi făcea singur mături. Căminul, ca în toată această ţară a Pirineilor, era uriaş, cu o

streaşină largă, sub care bătrînii se culcă să doarmă sau să-şi depene firul gîndurilor.

Isidore împături la loc scrisoarea. Pierrou rămăsese în picioare, cu capul în piept de parcă i-ar fi fost ruşine. Se auzea cîrîitul nedesluşit al găinilor în ogradă, murmurul pîrăului şi clocotul ceaunului în care fierbeau cartofii pentru hrana porcului.

Isidore se întoarse pe neaşteptate, ca şi cum ar fi vrut să aţîţe jarul în vatră. Se aplecă deasupra oalei, al cărei capac sălta necontenit şi împinse cu piciorul o buturugă. Aşa, ca să facă ceva, orice-ar fi. Apoi se aşeză pe un scăunel cu trei picioare şi rămase nemişcat cu faţa întoarsă spre flăcările scurte din vatră. Hîrtia îi spînzura de vîrful degetelor. Pierrou stătea la spatele lui.

— Ia o înghiţitură, Pierrou, zise Isidore, ia o înghiţitură înainte de-a pleca.

Vorbea cu un glas stins, fără vlagă. Sticla era pe masă. Lîngă ea se afla un pahar. Ştia că lui Pierrou nu-i place să bea de-a dreptul din sticlă, aşa cum era obiceiul prin partea locului. Avea grijă să-i puie întotdeauna un pahar la-ndemînă.

Pierrou se trase înapoi pînă la uşă şi se făcuse nevăzut, lăsîndu-l pe bietul bătrîn să-şi plîngă singur durerea în faţa focului.

Ce vedea oare ţăranul acela în licăririle jarului? Poate vedea chipul feciorului mort? Poate-l vedea pe fiu-său cum arătase de-a lungul

anilor, cînd era o mînă de om şi se tîra pe fîn sub şopron? sau copil apoi, pîndind păstrăvii la vultoarea pîrăului; sau mai tîrziu flăcău, ducîndu-se să joace la horele din împrejurimi. Poate-l vedea alergînd după vaci, sau împingînd trunchiurile fagilor doborîţi şi îmbrîncindu-i la vale, pe muchea stîncii... Sau poate-l vedea într-alt chip: cu o înfăţişare străină, îmbrăcat în straie soldăţeşti, cu casca pe cap dîndu-şi sufletul undeva, departe, într-o ţară unde glasul pîrăului de munte nu putea s-ajungă şi unde coamele Pirineilor nu erau decît amintire...

Afară, în ritmul domol al paşilor lui Pierrou, primăvara înainta prin tăcerea muntelui. Garoafe roşii, zambile în culori vii, lăcrimioare minunate, cu lungi tulpiniţe pline de suc, răsăreau în păşunile din vale. Corolele căzute la rădăcina piersicilor băteau în roşu închis ca apusul de soare. Saboţii galbeni ai lotierului se tîrau prin iarbă ca nişte fumăriţe viorii, alături de cruciuliţa şi măcrişul sălbatic, cu tălpi de purpură. Păşunile se umflau pe povîrnişuri, cireşii străluceau de zăpadă.

Însă cînd oamenii lipsesc, cînd fluierul ciobanului nu mai spintecă văzduhul, la ce mai e bun parfumul prelung din mai şi iunie, colbul împrăştiat de soare pe creştetul muntelui? Muntele e pustiu. Florile îţi par lucruri moarte, chiar şi atunci cînd viaţa tresaltă în ele. Chipurile muntenilor sînt ca de piatră sau ca de lemn uscat.

Isidore vedea acum mîinile fiului său, înjugînd, legînd curele și frînghii, prinzînd bușteni și trîntindu-i pe sanie, rotind vîrtos coasa sus, pe povîrniș. Florile și iarba zac la pămînt. E cald. Gresiile își răspund scrîșnind de la o coamă a muntelui pînă la cealaltă. Cosașul se oprește, își zvîntă fruntea, ridică ochii la cer, scoate gresia din teaca de tinichea atîrnată la brîu și alintă cu ea oțelul subțire al coasei.

Altă coasă s-a rotit, acolo jos, acolo sus, în țara îndepărtată, unde fețele oamenilor se contopesc. Alte ierburi, alte flori au căzut la pămînt ; și scrîșnetul pietrei de ascuțit s-a preschimbat într-o rostogolire de tunet, într-un bubuit de moarte care te-asurzește...

Sînt moarte mîinile fiului său.

*

Factorul coboară spre sat. Cerul e cenușiu. Nori grei mătură cerul, de la culmile greoaie, pînă jos în gura văii. Vîntul încovoaie ierburile tinere. Frunzele castanilor freamătă. Suflarea pămîntului gonește prin pădure, abia atingînd pămîntul. S-a făcut răcoare.

Casa nu se mai vede. Pierrou zărește deasupra capului acoperișurile povîrnite ale satului, din ardezie și șovar. Clopotnița scurtă și îndesată se ține cu greu în aer. Pîrâul curge cu scăpărări palide, tremurătoare prin adînciturile pajiștilor.

Pierrou se gîndește la unchiașul pe care l-a lăsat amărît, colo sus ; cu fiecare săptămînă e

tot mai trist. Păru-i albește, ochii i se împăienjenesc. Îți vine să crezi că totul s-a sfîrșit, că bătrînul nu mai are de ce să se agațe, că nu mai vrea să știe de nimic. Cînd îi vorbești, ridică din umeri, trage o dușcă așa, în neștire și se duce să se așeze în fața vetrei. Asta e tot ce are de spus. Nici n-ar mai ști să spună altceva. A rămas singur. La ce bun! Fața începe să-i semene tot mai mult cu pietrele din munte mîncate de vreme. Nici rîs, nici durere. Nimic. O față încremenită, fără viață, pe care nimic n-o mai poate clinti.

La început a încercat să se țină bine ; pe urmă însă a lăsat în plata Domnului ba un loc, ba altul. Mărăcinișul năpădește fînețele. Vacile le-a vîndut. Nu mai are pe lîngă casă decît un măgar și un cîine. Și măgarul o să-l dea într-o bună zi ; n-o să mai poată coborî în sat ; o să rămînă acolo sus să-l macine necazul și amărăciunea ca jeraticul ce se mistuie. Și, într-o bună zi... Pierrou se gîndește cu groază ce o să găsească în casa cuprinsă de muțenie, după ce multă vreme va striga și va bate în ușa închisă.

Încercase să stea de vorbă cu el, să-i alunge gîndurile negre. Isidore clătina mereu din cap și înălța din umeri.

Pierrou îi vorbea despre război și-i spunea ce ar fi de făcut ca să nu mai fie război. Isidore se uita în ochii lui. Pentru el războiul însemna moartea fiului său și nimic altceva. Feciorul

mort ieri, casa în care nimeni n-o să mai vie niciodată.

Cînd ochii lui Isidore se îndreptau spre uşă, el nu vedea ţara, ci chipul feciorului său plutind în negură. Şi auzea, de undeva de departe, paşii băiatului, încălţat cu bocancii potcoviţi.

— Nu e nimic de făcut, mă-nţelegi, Pierrou, nimic. Dacă te-ntorci, se cheamă că eşti om norocos, iar dacă nu te-ntorci...

Apoi îşi plimba mucul de ţigară de-a lungul buzelor. Sub ceaunul negru, flăcările săltau, galbene-albăstriu. Buturugile de fag se năruiau încet, prefăcîndu-se în jeratic. Faţa băiatului, iată ce vedea Isidore, tremurînd în licărul scînteilor şi în pîlpîirile mohorîte ale tăciunilor.

Pierrou încerca atunci să-i vorbească de fecior şi de casă.

Dacă băiatul s-ar fi întors acasă, n-ar fi fost de loc bucuros să vadă cum mărăcinii năpădesc fîneţele şi ţarinile şi cotropesc castanii.

Trebuia să trăiască, în amintirea feciorului său.

Isidore se învîrtea încoace şi-ncolo prin faţa vetrei.

— Ce-ar vrea sau ce n-ar vrea băiatul meu, nu ştiu. Atîta ştiu că-i mort...

Pierrou coboară în sat. Un vînt tare şi umed răscoleşte valea. Isidore rămăsese acolo sus, ghemuit în faţa focului ca deasupra unui mormînt. Pierrou urcă în fiecare săptămînă ca să-l vadă, şi caută să-i alunge tristeţea. Ii e teamă

că într-o zi va găsi uşa bălăngănind de perete şi cîinele urlînd a morţiu.

*

În puterea nopţii, măgarul începu deodată să ragă şi glasul lui plin de furie se dovedi a fi mai puternic decît bătaia vîntului şi plescăitul ploii care cădea cu găleata.

Isidore se ridică din pat, sprijinindu-se în cot. Primul somn era la el scurt şi greu, dar în noaptea aceea nici n-apucase să guste pînă la capăt începutul odihnei. Dobitocul zbiera într-una. Un răget cum nu mai auzise niciodată. De ce-o fi zbierînd oare?

Trase ivărul şi trosnetul apei împinse de vînt răbufni în odaie. Ploaia plesnea cu putere pereţii casei. Afară, întuneric beznă. Vîrtejurile furtunii năvăleau parcă de pretutindeni, din scorburile văii. Iţi venea să crezi că valea răsufla, gîfîind ca o sălbăticiune în toiul goanei.

Isidore cobori în bucătărie şi trase ivărul. Răsuflarea puternică a nopţii umplu încăperea în care spuza din vatră arunca umbre roşietice. Din spuza spulberată de vînt mănunchiuri de scîntei îşi luară zborul. Străbătu curtea şi se repezi la grajd. Măgarul izbea pămîntul cu copitele. Ce să aibă?

Bătrînul era numai în izmene şi în cămaşă. In cîteva clipe ploaia îl udă pînă la piele.

— Ho, ho! ho! strigă el pentru a potoli măgarul care răgea fără oprire.

Dibuind prin întuneric, căută pe policioara butucănoasă, aflată lîngă uşa grajdului, felinarul şi chibriturile. Măgarul trăgea de funie, da din copite, sforăia. Turbase de bună seamă. Doamne, asta mai lipsea. Un dobitoc bătrîn şi blînd, care cunoştea orice colţişor din munte.

Se strecură lîngă iesle şi-i mîngîie coama aspră. Măgarul suflă cu putere. Sub mîna stăpînului se opri din zbieret, dar tremura din toate încheieturile.

— Aide, aide, zise Isidore. Ce s-a întîmplat ?

Deodată, dobitocul trase de funie ca şi cum ar fi vrut s-o ia la fugă.

— Ho ! Unde vrei să pleci ? întrebă cu blîndeţe munteanul.

Măgarul se propti pe picioare şi se smuci din nou.

Abia atunci Isidore auzi zgomotul. Îl auzi cînd vîntul şi ploaia tăcură o clipă.

Un freamăt lung ca o năruire de pietre. Parcă un şarpe uriaş s-ar fi tîrît pe deasupra acoperişurilor. Isidore auzea acest zgomot acum pentru întîia oară, dar îşi dădu seama că nu e un zgomot ca oricare altul, că nu degeaba măgarul se smuceşte şi rage.

Dezlegă în graba mare funia şi o luă spre uşă. Pe povîrnişul ogrăzii, măgarul o porni în galop. Lanţul smuls zdreli mîna bătrînului. Răgetul despica furtuna. Freamătul care venea din spatele casei nu se oprea de loc. Măgarul

zbieră mai tare şi se pierdu în noapte. Deşi turna cu găleata şi apa bătea ca într-o tobă, se auzeau potcoavele pîrîind pe cărare. Isidore începu să strige. În zadar. Măgarul, nici gînd să se supună. De altfel bufniturile vîntului îi destrămau chemările.

Isidore rămase cîteva clipe nemişcat în faţa casei.

Cămaşa pe el era udă leoarcă. Picăturile îi curgeau fără încetare pe ceafă. Îşi luă bereta din cap, o stoarse şi o puse la loc. I se părea că visează. Un zgomot la uşă îl făcu să-şi întoarcă capul. Cîinele rîcîia pragul. Adineauri, cînd pornise spre grajd, uşa se trîntise închizîndu-se. Cîinele rămăsese înăuntru. Voia să iasă.

Ridică ivărul. Cîinele se tîra la picioarele lui. Nici nu-l vedea. Nu putea desluşi nimic, în întunericul nopţii. Vîntul şi ploaia erau negre. Negru muntele, negre undele repezi ale pîrăului, negre pădurile. Negru cîinele, negru catîrul care o luase la fugă... Ce să fie asta ?

Porni de-a lungul zidului surpat, care împrejmuia o latură a curţii. La capătul lui dădeai de un colţ al grădinii, apoi de fîşia fîneţei care mergea pînă la terenul surpat. Din locul acela venea zgomotul. Ca şi cum o mie de năpîrci s-ar fi tîrît printre bolovani, cu solzii lor de fier. Dar nu erau năpîrci printre pietre ; pietrele erau năpîrcile, pietrele o porniseră la vale. El simţi asta cu auzul şi cu talpa saboţilor. Sub

pașii săi, pămîntul nu mai era același; nu mai avea sunetul dinainte și nici același înveliș.

Se lăsă deodată pe vine și degetele lui nimeriră într-o pastă rece, cleioasă. Pămîntul fugea. Fugea la surpătură, lunecînd spre pîrău. Uimirea îi strînse beregata; nu mai rostea nici un cuvînt. Sufla din greu. Povîrnișul întreg luneca în jos. Nu se vedea nimic. Sub cerul negru, nici umbră de povîrniș: numai noaptea și noroiul înghețat care curgea mereu peste pămîntul vechi, peste pietriș și peste cărare.

Mergea greu. Saboții alunecau... Deodată se-nfundară în noroi și frigul îi cuprinse gleznele. Cîinele schelălăia la spatele lui, înțepenit locului.

Se-ntoarse de unde pornise și coborî, pipăind pămîntul tare.

Parcă se frînsese vîrful muntelui. Pietrele săriră în sus. Un trosnet găuri zgomotul surd al lunecării. Un copac sfărîmat fără-ndoială. Un copac sfărîmat și alți copaci prăbușiți, căci colo, sus, marginea pădurii era culcată la pămînt.

Cîinele urlă și Isidore o luă la fugă spre casă. I se păru că muntele întreg se umflă, crapă, se sfărîmă în mii de cioburi întunecoase. Ploaia îi biciuia obrajii supți, nu mai simțea nici cămașa înghețată, nici apa care-i scălda părul. Pămîntul tremura. Un trosnet se repezi spre pîrău. Nu erau numai pietroaie sau un șuvoi de glod, ci se năruia o parte din zid. Nu putea să vadă, dar simțea că o bucată mare

din munte se răsturnase. Ploaia lovea în ardezia de pe acoperiș, în frunzele copacilor, în brațele moi ale pîrăului. Cîinele i se lipea de picioare și scîncea încet.

*

Zgomotul pe care-l făcea ploaia căzînd în pîrău se schimbase. Nu mai pîrîia la întîmplare; bătea surd ca într-o tobă. Glasul apei se schimbase și el. „S-a umflat apa, își zise bătrînul. S-a umflat, nu glumă".

Se întîmpla uneori, primăvara. Zăpada și ploaia îngroșau pîrăul. Băltoace mari acopereau stîncile...

Dar deodată își dădu seama că apa clipocea chiar acolo, la picioarele lui. Bătea pămîntul, lîngă vîrful saboților. Niciodată nu mai văzuse una ca asta. Să vadă! Nici acum nu vedea nimic; auzea numai.

Făcu un pas, încă unul. Nu cuteza, îi era frică. Da, apă. Pipăi cu degetele. Era ca o catifea rece. Apa creștea mereu. Trecuse de malul scund, pe care nu-l atingea niciodată, pe care nu-l atinsese niciodată după cîte își aduceau oamenii aminte, pentru că povîrnișul repede o mîna spre fundul văii, chiar și atunci cînd venea mare de tot.

Apa urca nespus de repede.

Atunci înțelese. Apa cotea spre curte și spre casă pentru că i se tăiase drumul. Surpătura abătuse pîrăul din matca lui.

Moşneagul mormăi ceva nedesluşit şi furios. Cîinele i se încurca între picioare, lătrînd uneori pe furiş.

Il pocni cu sabotul. Cîinele schelălăi jalnic. Ho, ho, mormăi bătrînul.

Ploaia parcă se mai potolise. O pală de vînt zgudui frunzişurile, încovoindu-le. Bezna nopţii păli şi atunci putu să desluşească spinarea greoaie a surpăturii.

Apa luneca furişîndu-se spre casă.

Inaintă spre stăvilar şi gleznele i se înfundară într-un noroi cleios, amestecat cu piatra fărîmată. Se împiedică, căzu, se sculă şi-şi continuă drumul. Viitura de pămînt şi stîncă făcea un taluz înalt. In zadar încerca să-l urce: pămîntul îi fugea de sub picioare. Coborî spre pîrău; însă apa i se puse în cale. Creştea mereu. Ii şi ajunsese pînă la genunchi. Se întoarse spre casă. In curte stratul era acum şi mai gros.

Alergă la grajd, şchiopătînd prin apă. Grajdul era aşezat mai jos decît casa. Şuvoiul lovea zidul de piatră. Aerul umed mirosea a bălegar. Uşa rămăsese pe jumătate deschisă. Apa ducea cu ea maldăre de paie şi fîn...

Un cuvînt parcă plutea şi el în mintea bătrînului. Apa, apa, apa...

Inainta poticnindu-se. Snopi mari îl plesniră peste piept. Orbecăind luă sapa şi tîrnăcopul din ungherul unde-şi ţinea sculele de grădinărit. Străbătu curtea şi se înapoie la zăgazul de noroi.

N-avea decît un singur lucru de făcut: să spargă viitura de pămînt şi să deschidă drum şuvoiului. Altfel... altfel grajdul şi casa aveau să fie acoperite de apă. Apa urca. Auzea valurile venind unul după altul, izbindu-se de pietrele zidurilor cu plescăituri viclene.

Ochii i se obişnuiseră cu întunericul. Deosebea limpede, desprinzîndu-se din paloarea nedesluşită a cerului, cocoaşa enormă a surpăturii. Trebuia s-o ocolească, să găsească albia pîrăului şi să facă o săpătură în grămada de noroi, spre a da apei scurgere.

Incercă să se caţere pe înălţimea zăgazului. Fără veste, nămolul se surpă sub picioarele lui. Dădu să se agaţe şi scăpă sculele din mînă. Se trezi într-o groapă plină de apă care-i ajungea pînă la piept. Unde era malul?

Sculele şi le pierduse în groapa cu apă. Se trezi iarăşi, întins pe un povîrniş de pămînt şi pietriş, cu mîinile goale şi cu picioarele goale, căci saboţii îi fuseseră smulşi din picioare.

Se săturase. Gîfîia din greu sprijinindu-se în mîini. Oboseala se amesteca în el cu furia. O să izbutească să sape oare pămîntul ăsta cu mîinele? Era singur. Ar fi fost nevoie de zece oameni, de douăzeci de oameni, de tot satul...

Inţelese că n-avea nici un rost să se încăpăţîneze; cel mai bun lucru era să treacă dincolo de zăgaz şi să dea fuga în vale, să ceară ajutor. Incă nu era prea tîrziu. Putea să mai scape ce

avea mai de preţ. Îţi aţinti urechea spre casă. Nu-şi da seama de înălţimea apei. Dar pentru cine să scape de la prăpăd căsuţa sărăcăcioasă şi grajdul? Pentru un bătrîn singur pe lume care nu mai avea ce s-aştepte? O să vie cineva vreodată să stea aici? Nu voise nimeni să vină. Un singur om ar fi dorit să rămînă mereu pe culmea muntelui, şi omul acesta murise. N-avea rost.

Din nou chipul băiatului răsări în mintea lui Isidore. Un chip aspru şi solid cu pomeţii ascuţiţi, cu bărbia puternică. Obrazul îşi schimba culoarea: ba bătea în culoarea soarelui, ba într-a ierbii şi a pietrelor, în culoarea pămîntului arat, a grînelor gata să dea în pîrg. Ho! Ho! strigă bătrînul. Nu-şi dădea seama dacă vorbise pentru mîinile lui, ori strigase ca să stîrnească doar chiotul ecoului. Faţa băiatului cobora tot mai jos, spre ochi. Creştea mereu, prefăcîndu-se într-o figură imensă, luminată de un fel de surîs trist. Ce ar fi zis oare dacă ar fi fost şi el aici în noaptea asta? Nimeni nu se gîndise vreodată că o avalanşă de pămînt va putea să închidă valea şi că pîrăul va fi silit să-şi schimbe albia. Ho! Ho!

Dacă fiu-său ar fi fost aici, dacă n-ar fi murit, dacă războiul nu l-ar fi luat. Dacă... Dacă... Dacă... războiul nu i-ar fi luat mîinile fiului, mîinile lui, ar fi fost aici în seara asta să învîrtească prin aer sapa şi tîrnăcopul şi să deschidă cale pîrăului.

— Ce-ar fi zis băiatul văzînd toate astea? Ar fi zis: „Nu trebuie să lăsăm casa să ne-o dărîme! Nu trebuie se ne biruie furtuna".

— Ho, ho, ho! strigă bătrînul; şi mîinile i se încleştară în pămîntul lunecos.

*

Felinarele jucau în noapte ca nişte stele slobode. Le vedeai la marginea pădurii, pe celălalt mal al pîrăului, la cotitura cărării. Glasurile aspre ale muntenilor îşi răspundeau de pe un mal pe celălalt. Dincolo de glasuri simţeai o perdea moale şi posomorîtă. Era noaptea, clocotul apei, tremurul copacilor îndepărtaţi. Apoi ciocăniturile mai tari sau mai încete care se înfigeau în ţeastă ca şi în perdeaua deasă a întunericului. Ciocăniturile despicau ceva. Nu ştiai ce anume despică. Fu nevoit să se gîndească mult, mult de tot, să se întoarcă, să reia drumul casei. Din dreptul casei, coborînd spre sat, cărarea şerpuieşte pe coasta muntelui, printre castani şi aluni. Ah!...

Bătrînul îşi dădu seama că veniseră oameni. Se ridică într-un cot spre a zări stelele, care se duceau şi veneau în jurul avalanşei, alergau pe spinarea avalanşei. Ciocăniturile care despicau ţeasta bătrînului erau ciobiturile tîrnăcopului şi tîrşitul sapei pe dîrile pietrişului. Urcaseră din vale, înţeleseseră...

Pierrou, factorul, îşi legăna felinarul. O siluetă se înălţă în faţa razei. Un om ridică braţul.

— Gata! Trece! zise el cu un glas obosit. În spatele lui cineva rîcîia cu sapa.

Pierrou se apropie, trecu înaintea celuilalt și îndreptă lumina felinarului spre scobitură. Oamenii lucrau în vale. Spărseseră oprelіștea apei.

— Da, trece, zise cineva mai departe, în jos. Auziți...

Uneltele se opriră pe loc și se auzi un gîlgîit ușor, gîlgîitul apei. Își regăsise drumul. Trîmba de apă începea să se reverse. Nu era încă decît murmurul firav al unui izvor sau șuvița de apă gîlgîind din gura urciorului.

— Ferește! strigă cineva spre cei cățărați mai sus.

El mișcă cîteva pietre și zgomotul apei revărsate se mări. Acum valul se scurgea în jos. Era un cîntec ca de cascade, tot mai puternic cu fiecare clipă.

— Gata! Gata! repetă cineva în întuneric.

Și glasul izbucnî deodată și din adîncimile muntelui. Părea că toate ecourile veneau să se înnoade unul de altul zvîrlind spre bolta cerului strigătul de izbîndă.

„Gata, gata...“, zicea gîndul lui Isidore.

Apa cînta mai tare. Simțeai cum se rostogolește în jos. Inima prea plină a muntelui se golea. Mîinile oamenilor spintecaseră oprelіștea. Casa nu va fi măturată, nici hambarul nu va pieri înecat... Erau ziduri bătrîne care nu puteau

înfrunta năvala apei. Cimentul s-ar fi fărîmițat iar pietrele s-ar fi topit ca niște bucăți de zahăr.

„Casa“, repetă gîndul lui Isidore. Încercă să se ridice și trupul istovit îl făcu să geamă.

Fața băiatului i se arătă încă o dată. Ea tremura deasupra văii. Stelele de pe cer nu se mai deosebeau de felinarele pe care oamenii le duceau de ici-colo pe malurile pîrăului. Felinarele erau stelele oamenilor. Satul jos în vale. Stele care joacă. Pe față i se înfiripa un zîmbet: casa scăpase.

Gîndurile se tulburau. Veneau unul după altul, ca luminile felinarelor...

Oamenii din sat se urcaseră sus, ca să înceapă lucrul la surpătură. Un singur om n-ar fi putut dovedi. O pereche de mîini nu era de ajuns. Însă toate perechile de mîini din sat se așternuseră pe lucru.

Asta e...

Atunci un alt gînd străfulgeră în capul țăranului. Nici o furtună nu e în stare să biruie mîinile ce se strîng toate la un loc. „Mă înțelegi, Isidore, mă asculți“ ...Așa-i vorbea factorul Pierrou. Factorul Pierrou, care crede că oamenii pot opri războiul. Și ce spune, Pierrou? Spune că nu muntele e mai tare, că nu-i mai tare avalanșa, dacă...

Dacă toți oamenii urcă din sat, cu sapa și cu tîrnăcopul, spre a opri nenorocirea... Mă înțelegi, Isidore, prietene?

Alţi băieţi să n-o mai pornească în vale cu raniţa şi cu bocancii unşi, căutîndu-şi moartea. Nu trebuie să se mai ducă nimeni să moară cine ştie unde, în ţara aceea care tremură în crepuscul, sub norii orbi şi sub ceaţa tristeţii.

Nu trebuie să murim, nu trebuie să murim. Din pricina feciorilor... În golul nopţii se auzea zgomotul de cristal al apelor care se scurgeau, pentru ca păşunile să se acopere de flori şi de ierburi...

VINUL LUI BERNINET

În satele din Pirinei, oamenii povestesc istorii din bătrîni. Aşa e pretutindeni, veţi spune ; şi, mai ales, în locurile muntoase de unde iarna nu se mai îndură să plece şi unde nopţile nu se mai îndură să se sfîrşească.

Tinerii le-au auzit de la bătrînii lor şi le povestesc iarăşi celor mai tineri ca ei ; iar bunicile cu bărbiile ascuţite le scot fără încetare din amintirea lor. La şezători, cînd castanele pocnesc în spuza fierbinte, cînd vîntul lui decembrie îngheaţă florile de zăpadă pe crengile brazilor, băbuţele, clătinînd din cap, îşi trec încet mîna prin faţa ochilor. Atunci încep să povestească în limba lor, oprindu-se din cînd în cînd, cu privirile în depărtări, spre vremurile pe care numai ele le pot vedea... Ce se află dincolo de vorbele pe care le rostesc ? Tinereţea, luna lui april cînd săreau

pe pajişte, vara dogoritoare cînd se prindeau în joc după cîntec şi cînd prăjinile de treierat grîul se odihneau sub şopron...

Povestesc de cutare bărbat, de cutare femeie, de Joseph şi de Bertrande, de Jaques şi de Marie; dar nu de Jaques sau Marie cei de azi, ci de bătrînii, de strămoşii care purtaseră acest nume... Se zice că atunci cînd bătrînii îşi mişcă în tăcere buzele în fața focului, închizînd ochii, fac socoteala celor ce-au murit. Poate îşi văd iarăşi drumul lung al vieții; şi urmînd firul anilor, ei salută pe cei care s-au dus de demult.

Sînt goluri în povestirile lor, mari spații de umbră, în care poți pune orice vrei: au uitat, ori nu vor să spună tot, le e teamă. Intr-adevăr, umbrele şi temerile n-au lipsit niciodată în aceste locuri unde oamenii au fost totdeauna săraci, cei mai săraci printre săraci, uitați, părăsiți, luptîndu-se fără răgaz cu pămîntul zgîrcit şi zăpada, tîrînd buşteni pe cărări unde te apucă amețeala... Drumuri rele, stînci drepte ca peretele, pîine cu grîu puțin. Omul se teme de furtuni şi avalanşe, de descîntece şi de vrăjitoare, de „baba cloanța", cum i se zice. Şi pînă în zilele noastre, mai sînt încă bătrîne care se gîndesc la vrăjitoare, la făcătoarea de farmece...

In ce priveşte fîneața lui Berninet, oamenii din sat multă vreme au tot vorbit de-o babă cloanță, care vrăjise fîşia asta de pămînt aşezată în coasta muntelui. Fîşie de pămînt nu prea era ea; mai degrabă o fîşie de stîncă. Parcela aceasta le-o

lăsase moştenire un văr, puțin timp după Marea Revoluție.

Flăcăul fusese înrolat în armată, luptase pentru împărat şi murise în Germania. Era logodit cu o fată, care-l aşteptase atîția amar de ani, nevoind niciodată să creadă că nu se va mai întoarce. Intr-un cuvînt, averea acestui flăcău trecuse la unul din neamul lui Berninet. Toată averea lui era sfoara asta de fînețe de pe coasta muntelui. Sărmană avere, păcătos izlaz! Biata fată însă, logodnica vărului, care-l aşteptase atîta, se făcu vrăjitoare din deznădejde şi ciudă. Ea, zice-se, că vrăjise fîneața lui Berninet. Şi bucata asta de pămînt, care şi aşa nu prețuia mai nimic, s-a prefăcut în stîncă de la un capăt la altul. Fusese deajuns pentru lucrul ăsta apa din trei ierni. După asta, nici un iepure n-ar mai fi găsit iarbă pe-aici, măcar pentru jumătate de prînz.

Aşa că Berninetii şi-ar fi spus atunci: păcătoasă moştenire ne mai căzu pe cap: fînețe fără pămînt, izlaz prefăcut în stîncă.

Insă tot nu pricepea de ce vrăjitoarea se gîndea mereu la ei, ca şi cum ei i-ar fi dorit moartea logodnicului, ca să-i moştenească apoi averea.

Mai întîi, cel mai bătrîn dintre toți, unul cu numele de Antoine, muri aşa, fără veste, pe cînd se ducea să-şi vadă bucata de pămînt. Il găsiră mort la marginea fîneței.

Pe atunci o botezaseră Fîneața Vărului şi la început nu a bănuit nimic rău: Antoine murise de năduf lîngă Fîneața Vărului.

Anii treceau și iarba nu mai răsărea pe fîneață. Veni o iarnă cumplită. Asta după moartea împăratului. Bonaparte murise, pe insula lui și văduvele se bucurau: văduvele, logodnicele, surorile și toți cei ce nu voiau să se ducă la război, cei care traseseră sorți și se ascunseseră în văgăunile muntelui ca să nu fie luați la oaste. Iar alții: bătrînii, foștii soldați dădeau din cap plini de respect și dragoste. Împăratul! Negustorii ambulanți treceau pe-acolo, din cînd în cînd, să vîndă lulele, batiste și mici statui de ghips, înfățișînd pe omul cu pălărie cenușie, precum și cărți și poze care-i preamăreau biruințele.

Viața era aspră din cale-afară pe vremurile acelea; atît de aspră, că ți-e greu să ți-o închipui astăzi. Lumea mînca pîine neagră, castane, supă și iar supă, lapte și brînză; de băut beau apă, cidru acrișor și, la zile mari, vin. Muntele nu e prielnic viilor. Strugurii nu se mulțumesc cu pietrișul dogorit de soare. Au nevoie și de ceva pămînt.

Fiul lui Antoine Berninet împlinise patruzeci de ani. A fost sfîșiat de lupi în Fîneața Vărului. Pe atunci mai erau lupi în Pirinei; și iarna fusese atît de cumplită, încît fiarele coborîseră pînă-n sat. Copiii îi auzeau, dînd tîrcoale în jurul sălașelor de vite. Cît despre fiul lui Antoine, l-a împins piaza rea să rămînă în munte, tîrziu după asfințitul soarelui. Își luase cu el securea, dar nu i-a fost de nici un folos. L-au găsit pe jumătate mîncat de lupi.

De atunci, oamenii începură să zică Fîneața Lupului, iar bătrînele, care se pricepeau la asta, scorniră vorbe despre farmece și vrăjitoare. Va să zică doi morți aproape în același loc.

După trei ani, o femeie din neamul lui Berninet, o femeie de vreo patruzeci de ani, care se întorcea de la culesul bureților, fusese trăsnită într-o furtună, din septembrie, tot în locul acela. Și femeile spuneau: „Ei vezi? Locul e vrăjit! Nu trebuie să se mai ducă nimeni pe acolo".

Logdnica vărului muri cînd îi veni sorocul, dar farmecele nu pieriră o dată cu moartea ei. După spusa oamenilor, vrăjitoarele, înainte de a muri, lasă taina lor cuiva, și acela duce mai departe relele și nenorocirile.

În păstrarea cui să fi lăsat vrăjitoarea puterea ei? Nimeni n-a putut afla; Fîneața Lupului a rămas și de-atunci încolo un loc blestemat.

Bătrînii luau rînd pe rînd drumul cimitirului. Erau duși la groapă în sănii de frasin și de fag, pe cărări greu de urcat.

Tinerii creșteau și ajungeau bărbați. Cei care își meșteriseră fluiere de soc și culeseseră fragi, pe vremea cînd logodnica vărului își dase duhul, erau acum bătrîni cu mustața ca spicul zăpezii. Se purtau și ei ca toți bătrînii. Cînd omul nu mai e în stare să rotească prin iarbă coasa, o ia razna de-a lungul taluzului, prin livezi, să smulgă iarba pentru iepurii de casă; păzește vitele pe cîmp alături de copii; zăbovește tot mai mult lîngă vatră, îndrugînd felurite istorii.

În vremurile acelea, bătrînii vorbeau de prusieni, de Alsacia, de asediul Parisului. Oh! erau întîmplări nu prea vechi, puteau fi spuse în puţine cuvinte. Prusienii... speriau copiii cu ei. Un om care-şi avea casa hăt, devale, adusese o cască cu vîrful ascuţit şi toţi sătenii veniseră să o vadă şi să o pipăie.

În toate duminicile, preotul urca din satul devale spre a face slujba. Şi toţi se duceau la biserică, bătrîni şi tineri, bărbaţi şi femei, afară de unul dintre Bernineţi, om cam de vreo cincizeci de ani, pe care îl porecliseră Berninet Nebunul. Nu vroia să creadă nici în Dumnezeu, nici în Diavol; luptase şi el împotriva prusienilor. Călătorise vreme îndelungată prin ţară. Mai tîrziu îl botezaseră Berninet Socialistul; însă cei mai mulţi îi ziceau Nebunul. Şi erau încredinţaţi că într-adevăr e nebun şi că nu ştie ce face căutînd să defăimeze orice.

Îi plăcea să spună că s-a născut în vremea celor Trei zile glorioase, în 1830 şi vorbea de Comună, de muncitori, de popor, de cei mari care înghit pe cei mici. Avea cărţi într-un dulap, ştia să citească în ele, le citea şi le recitea în fiecare iarnă.

Cam prin anul 90 fu cuprins de cea mai mare nebunie. Intr-o seară spre sfîrşitul verii, venise acasă la cină; şi în vreme ce-şi sorbea fiertura cu lapte, povestea alor săi că urcase pînă sus să vadă fîneaţa, Fîneaţa Lupului.

— Dacă n-am avea decît atîta ca să ne scoatem pîinea, îi zise maică-sa, o femeie tare bătrînă, ne-ar chiorăi maţele de foame.

Berninet lăsă, încăpăţînat, capul în jos şi răspunse: „Locul acela nu-i bun de semănat grîu, dar ar fi bun pentru vie. Aşa cum e aşezat..."

Atunci femeia strigă:

— Vie, pe dracu. Unde vrei s-o sădeşti? În stîncă?

— Nu, zise Berninet, în pămînt!

— În pămînt? strigară cei de faţă. Dar de unde-l iei?

— Il iau de unde este şi-l car acolo, zise Berninet, privindu-şi saboţii.

Vorbe de om nebun. Ca şi ceilalţi, şi nevastă-sa crezu că omul ei nu e în toate minţile. Nevastă-sa era cu mult mai tînără decît el, o femeie zdravănă, de treizeci şi cinci de ani, înaltă şi voinică. O luase la înapoierea în sat; ea îl plăcuse pentru că vorbea frumos şi era umblat prin lume. Era şi el tot om muncitor şi se pricepea să se facă plăcut. Iată însă că nu era în toate minţile lui. Vie în fîneaţa de sus! Voia să care pămînt în vîrful muntelui!

Prin alte locuri aşa ceva nu e lucru neobişnuit. Oamenii cară pămînt bun cu spinarea sau în cizme. Clădesc ziduri de piatră ca să-l ţină pe loc. Muncă grea, pe care mereu trebuie s-o iei de la capăt, căci pămîntul se duce luat de ape. Dar să vrei să faci lucrul ăsta chiar aici, era nebunie curată. Intîi şi întîi fîneaţa era dreaptă ca un perete,

pe urmă era goală, goală ca-n palmă, n-avea măcar un strat cît de subţire, ca să poţi începe; şi la urma urmelor fîneaţa era blestemată. Nimeni nu voia să calce pe-acolo.

— Blestemată, neblestemată, aşa am să fac, zise Berninet.

Şi adăugă că numai oamenii fără ştiinţă de carte mai cred în vrăjitoare; că toate astea nu erau decît basme care ţineau poporul în întunericul neştiinţei. Asta n-o spunea din capul lui; citise undeva şi spunea ce citise.

*

După cîteva luni, nevasta lui Berninet se trezi că e însărcinată. Oamenii ziceau: hai să le urăm să aibă un fecior tot atît de voinic ca şi tată-său, dar nu ca el de zănatic.

Iar Berninet spunea oricui avea timp să-l asculte:

„Abia aştept să-i dau feciorului vin din fîneaţa noastră din deal". Nebunie, adevărată nebunie... Mai întîi de unde ştia el că nevastă-sa o să-i nască un băiat? Pe urmă, nici măcar nu sădise via!

Şi pînă s-o sădească, trebuia cărat pămîntul.

Totuşi Berninet se apucă de treabă. Pornea spre fundul văii, cu coşul pe umeri şi-l urca sus plin cu pămînt bun. Prima dată cînd ajunse în fîneaţă, se uită la stînca fierbinte şi-şi şterse fruntea brobonită de sudoare. Trebuia să cari mii şi mii de coşuri ca să acoperi piatra golaşă. Dar

el porni iar spre fundul văii, urcă din nou, coborî şi urcă, trudind din greu, întocmai ca o vită.

La marginea povîrnişului ridicase un zid spre a ţine pămîntul pe loc. Începu munca la sfîrşitul primăverii şi urmă aşa pînă cînd veniră ploile mari. Şi doar Berninet avea locuri, bucate semănate, hrişcă, vite. Iar nevastă-sa era acum însărcinată şi nu-i mai putea fi de ajutor ca mai înainte. Lui nici nu-i păsa; el muncea din răsputeri în fiecare zi, făcea şi treaba pe care n-o putea face nevastă-sa pe lîngă lucrul din fîneaţă şi căratul pămîntului. E nebun, nebun de-a binelea, zicea lumea. Însă Berninet se prăpădea de rîs: „Treaba mea! Cine, ce-are cu mine?"

Nevastă-sa ofta. Fîneaţa din deal era fîneaţa vrăjitoarei. Mîine, poimîine, o să cadă nenorocirea peste noi. Trăiau în casa părintească laolaltă cu mama lui Berninet şi cu o soră a nevestei, văduvă, şi cu o nepoată. Cînd se însera, femeile se strîngeau în jurul căminului şi aşteptau să se întoarcă Berninet, de la lucru. Nu cinau niciodată fără el.

— Vai, vai, zicea mamă-sa, să vezi că ăsta o să se prăpădească înaintea mea.

— N-am ce-i face! Nu pot să-l opresc, zicea nevastă-sa.

— Dacă l-ar durea inima de tine că eşti cu burta la gură, zicea soră-sa, n-ar mai umbla teleleu pe drumuri ca un nebun...

Nevasta se pleca peste vatră să vadă dacă laptele dă în fiert şi nu mai îndrăznea să spună ni-

mic. Era adevărat. Aveau dreptate. La cincizeci de ani nu mai merge să muţi pămîntul din loc. O să nască un băiat. Un băiat sau o fată. La asta trebuia să gîndească întîi şi-ntîi Berninet: să pună rînduială în casă, să văruiască odaia, să dea gata mai repede leagănul. Dar ţi-ai găsit! El aleargă să care coşuri de pămînt, să sădească viţă pentru copii. Grîu trebuia să semene, grîu pentru pîine. Vin o să cumpere ei dac-o să-i ţină punga; dacă nu, o să facă ce-au făcut şi pînă acum; o să bea apă goală, tescovină îndoită cu apă sau cidru acrişor...

— Vin, vin, zicea Berninet; iar seara, culcat lîngă femeia lui însărcinată, îi povestea că treaba merge, că pămîntul începe să se îndesească sus şi că în curînd va sădi viţa.

Nevastă-sa îi întorcea vorba cu glasul ei domol, zicîndu-i că pînă la urmă, chiar dacă viţa s-ar prinde acolo, în deal, n-o să aibă niciodată mai mult decît cîţiva butuci. Berninet însă parcă nici n-auzea ce-i spune. El vedea o vie nespus de mare, butoaie peste butoaie. Asta era visul lui.

★

Pruncul lui Berninet veni pe lume într-o seară de noiembrie. Nevastă-sa simţi durerile facerii în cursul după amiezii. Era o zi luminoasă şi blîndă cu miros de frunze veştede şi fructe coapte. Era timpul cînd muntele împrăştie o dată cu ultima lui dogoare mireasma poamelor pîrguite de soarele verii, mireasma cireşelor sălbatice rămase pe

crăci, zbîrcite, uscate, zaharisite. În jurul sîmburelui mare n-a mai rămas decît un pic de carne, dulce ca mierea.

Cerul era albastru. Costişele muntelui, galbene şi roşii, se răsfăţau în lumina cea limpede. Berninet îşi pusese în gînd să mai facă cîteva drumuri şi să care pămînt în fîneaţă. Cînd însă o auzi pe nevastă-sa văietîndu-se şi cînd o văzuse cum se frămîntă pe scaun înţelese că e gata să nască şi nu mai plecă nicăieri. La început durerile o încercau mai rar. Într-un răstimp, cînd ele mai conteniră, Berninet îi ajută nevestei să urce în odaia lor şi să se întindă în pat. Soră-sa veni să se aşeze lîngă ea. El se pregătea să dea fuga după moaşă.

Apoi, spre seară, durerile se înteţiră.

— Acuşi, acuşi, zicea soră-sa.

Berninet ieşi din cameră. Peste munte se aşternuse noaptea şi trîmbe rare de pîclă alburie. Focurile aprinse ici-colo răspîndeau în văzduh miros acru, înecăcios. Noaptea care cobora nu-i lua văzduhului căldura lui blîndă. Şi vîntul nu era de loc năbădăios. Se tîra încet pe povîrnişuri, clătinînd moale frunzele. Berninet alergă la moaşă, o babă tare bătrînă care moşise ani şi ani pe mai toţi copiii de prin partea locului.

Berninet era fericit. Nu-i părea rău că în ziua aceea lăsase de-o parte căratul pămîntului. Era în aşteptarea unui mare eveniment: naşterea feciorului. Mîine un nou glas va răsuna în casă

și copilul va fi colo, în leagănul de lemn. Își va începe viața lui de muntean.

Vremea era blîndă, ca și cum soarta ar fi vrut să-i arate pruncului că îi e binevoitoare. Berninet mergea cu pași mari. Pe-atunci era un om înalt, solid, cu umerii drepți. Avea cincizeci de ani, pe care îi ducea mai bine ca unul tînăr de treizeci. Să ai un fiu la cincizeci de ani, asta nu se întîmpla în fiecare zi. Și totuși, așa era, de vreme ce copilul sta gata să vină.

Ceva mai tîrziu, Berninet ieși în fața porții. Se înnoptase de-a binelea. O lună mare de aur se rostogolea deasupra văii. Berninet era fericit. Avea un băiat. Un prunc voinic și greu, care, abia ieșit din pîntecele mamei, se și pornise să țipe. Sînt unii care tac cînd vin pe lume. Trebuie să-i sgîlții, să tragi de ei ca să li se desfoaie plămînii și să dea drumul primului chiot de viață. Dar cu feciorul lui Berninet, moașa n-a trebuit să se ostenească prea mult. A venit repede, cu gura deschisă, cu glasul puternic, cu brațele neastîmpărate cît zece.

Și Berninet era mulțumit; așa de mulțumit, încît își simțea ochii umezi și dădu fuga afară spre a se potoli, lăsîndu-se în voia acestei bucurii imense care-i umfla pieptul.

Făcu cîțiva pași liniștiți în întunericul nopții privind muntele și tot ce se vedea de la poalele dealului, pînă sus, în creastă : peticul de fîneață, fîșia aceea de stîncă bătrînă, din care el avea

să facă podgorie. Ca băiatul lui să-i poată sorbi licoarea.

*

Trei ani după aceea, Berninet muri. Și toți vorbiră iarăși de vrăjitoare, de fîneața blestemată. Și doar în ultima vreme o cam lăsaseră baltă ; toată lumea credea că Berninet biruise.

Vița fusese sădită. Se afla acolo, în pămînt. Sus, pe deal, în pămîntul acela, fruct al răbdării. Berninet îl cărase coș cu coș, afînîndu-l la soare. Vrejurile începură să se cațere pe haraci. O să ne dai vin bun, îi zicea Berninet, vorbindu-i ca și femeii lui.

Fiu-său creștea la fel de zdravăn ca și via. Mînca din răsputeri, ținîndu-se după mamă-sa și după tată-său, drept pe piciorușe, ducîndu-se să caute mere în livadă... Abia făcuse primii pași că Berninet îi și zise nevestii-si : îl iau în deal mîine. Ne ducem să vedem via...

— Ah nu, nu, lasă-l, țipă femeia. E prea mic.

— Mai crezi încă în vrăjitoare ? întrebă Berninet.

— E prea mic și drumul e lung...

— Îl iau în brațe cînd o obosi, zise Berninet. Dar n-o să prea fie nevoie. Văd eu cu cine am de-a face...

Cu toate astea, nu l-a luat cu el în ziua aceea. Și lunile treceau una după alta. Copilul se făcuse de trei ani aproape, dar maică-sa nu voia în ruptul capului să-l lase să se urce la Fîneața

Lupului. Credea pesemne că vrăjile-l ajung mai ușor decît pe tată-său...

Intr-o dimineață de primăvară, Berninet nu spuse nimănui nimic. Își luă băiatul de mînă și porniră amîndoi să vadă ce mai e cu via. Tot drumul îi vorbi încet băiețelului, arătîndu-i cum prefăcuse el stînca în pămînt bun pentru vie și pietrișul în struguri... Copilul credea că dăduseră strugurii, dar Berninet îl lămuri cu răbdare că strugurii vor veni mai tîrziu, că deocamdată via nu era prea mare, dar că legase bine. „Așa e și cu tine, Antoine, zicea tatăl, acum ești mic cît gămălia acului, dar într-o zi vei ajunge mai mare și mai voinic decît mine..."

Copilul rîdea și se zbenguia pe drum. Cînd se apropiară de vie, Berninet îl ridică în brațe și-l așeză între butuci, cu fața spre vale. Șezu și el jos în spatele lui cu picioarele depărtate unul de altul și-i vorbi cîtva timp despre pămînt, despre lume, despre țările îndepărtate, unde se află oameni cu pielea neagră sau cu pielea galbenă.

— Piele neagră, și cît e de neagră? întrebă copilul. Ca funinginea de pe horn?

— Da, ca funinginea de pe horn, răspunse Berninet.

Și încercă să-i explice că acești oameni sînt robi, că muncesc ca vitele pentru alți oameni care stau cu mîinile-n sîn. Vorbindu-i, Berninet se gîndea că și el muncise ca un ieșit din minți să sădească via; dar stăpînul lui era el singur și nu altul. Nu degeaba îi cursese șiroaie de sudoare trudind; muncise pentru feciorul-său și pentru strănepoți. Muncise ca să le arate altora că n-au de ce să se teamă de vrăjitoare; și că stînca se poate schimba în vie, gata să dea vin bun.

In seara aceea se întoarse acasă nădușit. Răcise pe cînd cobora muntele cu feciorul-său în cîrcă. Se culcă simțindu-se sleit de oboseală. Sufla greu, avea febră. Nevastă-sa se aplecă deasupra lui, îi luă mîna, spre a-și da seama dacă are călduri. Se gîndea la farmece. Nu cumva o să i se prăpădească oare și feciorul?

Inainte de a stinge lampa, Berninet, surîzînd, o întrebă pe nevastă-sa: „Va să zică tu crezi că din pricina vrăjitoarei? ascultă-mă pe mine: n-avem de ce ne teme de vrăjitoare. M-am îmbolnăvit acum din pricina oboselii. Și de toată oboseala asta sînt eu vinovat. La cincizeci de ani nu mai poți să salahorești cum am făcut eu. Am muncit peste puteri și mi-am istovit trupul... Vrăjitoarea n-are nici un amestec".

„Vrăjitoarea, farmecele", șopteau femeile din sat cînd Berninet își dădu sufletul.

Coșciugul fu așezat într-o sanie și apoi dus la cimitir. Nevastă-sa venea în urmă acoperită cu vălul negru. Avea fața împietrită: se gîndea la bărbatu-său mort, la omul pe care-l iubea, la tatăl copilului ei și ultimele lui vorbe îi mai sunau încă în urechi. Nu vrăjitoarea; oboseala, numai oboseala e de vină, tot pămîntul ăsta cărat acolo sus...

În săptămînile următoare, oamenii o văzură pe femeia aceasta urcînd la fîneaţa din deal împreună cu fiul ei. Cobora şi urca iarăşi spre a îngriji haracii şi a afîna pămîntul. Şi cînd era nevoie căra acum şi cîte un coş de pămînt bun, ca viţa să aibă hrană din destul. Aştepta culesul, pe care sărmanul Berninet nu-l mai apucase, culesul în care omul ei îşi pusese atîtea nădejdi...

Într-o dimineaţă de octombrie, împreună cu soră-sa şi feciorul, înjugară vacile la sanie şi luară nişte ciubere pentru căratul strugurilor. Se duceau la Fîneaţa Lupului.

Culeseră strugurii şi umplură vasele. Nu că recolta ar fi fost cine ştie ce; dar visul lui Berninet se împlinise. Visul lui Berninet era acum aievea. Copilul bea dintr-un pahar fără picior sucul spumos şi roşu: cel dintîi vin din via lui Berninet.

PRAJINA DE TREIERAT

În sănătatea dumitale şi pentru pace. Vin de-aici, de la noi. Am zece butuci de viţă în spatele casei, la soare. Grozav nu prea e. Nu e nici pe departe ca vinul de Bourgogne; e vin, adică, de-al nostru, de aici, cu totul altceva. Dacă băgaţi de seamă, are totuşi buchet. În sfîrşit... Va să zică, cum îţi spuneam, Bernard, da, bătrînul Bernard. Vărul dumitale trebuie să-l fi cunoscut. Toată lumea-l ştia. Îi zic „bătrînul" din pricina părului alb, avea o coamă de păr alb în jurul capului. Asta îi da o înfăţişare de pasăre, ştiţi păsările alea pe picioroange, sau cum le mai ziceţi, pe scurt, un om zdravăn, din părţile noastre, un om de munte, uscat, numai nervi şi muşchi, cu picioarele lungi şi pielea feţei lipită de oase, un nas măricel, bărbia ascuţită şi gura cu buze subţiri. Îl vedeai mereu cu un zîmbet în

colţul gurii. Ochii îi străluceau ironici. Tare cumsecade om. Nu cred să-l fi urît nimeni. Ştii cum e în sat: tot timpul îi sare ţîfna cuiva, socoteli vechi de familie de pe cînd era lupul căţel, ba neînţelegeri în privinţa haturilor, ba că unul a intrat cu toporul în peticul de pădure vecin, ba că vacile cutăruia şi-au găsit să pască în lanul nu ştiu cui... Bernard n-avea de împărţit cu nimeni nimic. Se înţelegea cu toată lumea. „Bună ziua, bună seara, cum mai merge ?" Te întreba ce se mai aude, arunca o glumă şi se arăta oricînd gata să-ţi dea o mînă de ajutor. Viaţa îşi urma cursul, satul trăia aşa cum apucase din bătrîni...

El stătea ceva mai în vale într-o casă căţărată pe marginea unei rîpe. Îl vedeai fumîndu-şi luleaua aşezat pe un pietroi în faţa porţii. Se uita în povîrnişul din faţă şi la satele din vale. La ce se gîndea ? Ce să-ţi spun ? Nu mă-ndoiesc că se gîndea cum ar face să cunoască mai bine locurile şi oamenii. Poate că se căia că rămăsese holtei. Nu se-nsurase. Oamenii spuneau că nu i-ar fi fost greu s-o facă. Dar el nu se-nsurase. Făcuse după voia lui. Da, nici vorbă că-i părea rău. Cu nevastă şi copii nu ţi-e întotdeauna la îndemînă; şi unde mai pui că pămîntul prin partea locului e cam zgîrcit de felul lui; dar orişicum...

Îi plăceau locurile noastre. Era, cum să-ţi spun, un adevărat copil al acestor meleaguri. Cînta cîntece mai vechi şi mai noi. La nunţi, la

ospeţe, la sărbătoarea secerişului sau alte praznice el făcea întotdeauna începutul; nu se da în lături niciodată. Zi-i Bernard şi gata. Bernard al meu îşi dădea bereta pe ceafă şi începea să-i zică *Munţii Pirinei* sau *Fata cu ochii căprui...* Avea o voce frumoasă. Avea o vorbă: „Aerul ăsta mi-o păstrează aşa"...

Parcă-l văd şi acum mergînd pe cărare, depănîndu-şi paşii fără grabă, cu mersul lui de totdeauna.

Era un adevărat muntean. Bătrîni de felul lui o să mai întîlniţi prin părţile noastre. Au un mers al lor. Îşi trag un picior după altul, îndoind alene genunchiul şi sprijinindu-se-n toiag. „Ăsta, îţi zici, n-o să ajungă la ţintă în vecii vecilor". Crezi că le-o iei înainte. Poftim de încearcă! Nici nu s-a-mplinit ceasul şi rămîi de căruţă. Văzîndu-i, n-ai crede că înaintează. La şaptezeci de ani, bătrînul Bernard se căţăra pe munte ca o pisică. Avea faţa numai cute, însă îşi păstrase întreagă agerimea mişcărilor. Ah, îţi spun, îl văd în faţa mea de parcă ar fi fost ieri. Îl văd pe izlazurile din deal, mînînd vacile sau mînuind coasa, ori dimineaţa în poarta căsuţei mîncînd ceapă, cu ochii duşi departe, peste crestele munţilor...

★

Unealta iat-o ici. Aici, Deasupra căminului. De cînd am pus-o pe cămin n-am mai atins-o. Chem oameni s-o vadă şi-o privesc şi eu. O arăt

flăcăilor și-n timp ce le povestesc întîmplarea, le spun : Priviți ! Asta este ! I-am smuls-o din mîini. E veche, luați seama, de pe vremea bunicului, poate și mai veche. Parcă poți să știi ? Înainte oamenii de-aici făceau lucruri care țineau mult. Nu se uitau la timpul cheltuit, ci lucrau trainic. Totuși nu-mi pare rău. E mai bine cu mașina. Dacă stai să te gîndești cît s-au trudit bătrînii cu prăjinile la treierat, te întrebi cum de-au putut s-o scoată la capăt. Dura zile-n șir, și numai fă socoteala cîtă cazną ! N-ai încercat niciodată să iei în mînă o prăjină ? Îmi aduc aminte de-o rubedenie de-a mea, care venise să ne vadă. Nu știu ce i-a venit că s-a apucat să robotească, chipurile, cu o prăjină de-astea găsită în pod. Gata-gata să se prăpădească de oboseală. Îți pare ușor, însă cere multă pricepere. Nu-i prinzi meșteșugul cu una, cu două.

Asta e o prăjină frumoasă. Vezi, are mînerul înflorat. Vino mai aproape, s-o vezi mai bine. Încrustăturile au fost făcute cu cuțitul. Ia gîndește-te, cîtă răbdare ! Uite colea : floricele mici, desene geometrice. Institutorul are și el una care e aproape tot atît de frumoasă ca și asta. E foarte veche. Bătătoarea e prinsă în mîner cu piele. Piele, nu jucărie !

Bătrînii trebăluiau pînă noaptea tîrziu. Iarna cînd da zăpada, se strîngeau la gura sobei. Nu ți-e totdeauna somn. În asemenea nopți se strîngeau laolaltă, povestindu-și întîmplări de prin locurile noastre și robotind. Ce meștereau ? Juguri, linguri de lemn, furci, jucării pentru prunci și cîte altele ! Lucrau în lemn de merișor și păducel. De prima dată cînd te-apuci nu-i ușor de loc ; dar ei aveau răbdare cu carul. În vremurile acelea trebuia să-ți faci singur rost de toate cele, să le lucrezi toate cu mîinile tale.

Ei, ce zici ? E o sculă tare frumoasă. Vino mai aproape ! Acum vezi mai bine ? Nu-mi vine s-o dau jos de la locul ei. De cînd a lăsat-o bătrînul din mîini, n-am mai atins-o. Cum să-ți spun ? Nu că mi-ar fi frică, dar am pentru ea un fel de respect. Cum ai pentru niște moaște. Dacă ar putea să vorbească prăjina asta, ar avea ce povesti seri de-a rîndul. Cine știe prin cîte mîini a trecut ! Îți închipui cîtă muncă. Astăzi ai batoza. Îi vîri în gură snopii și grăunțele curg în saci, iar pleava e aleasă la o parte. Mașina nu știe ce e suferința. E de ajuns s-o cureți, s-o ungi, să faci rost de benzină pentru motor. Omul suferă, omul cunoaște suferința ! O oboseală se adaugă la alta. Nu poți înlocui puterea brațului cum înlocuiești o piesă de mașină. Nu că pe-aici, pe la noi, ar fi cine știe cît grîu. Însă cînd treieri cu brațele, ceasurile sînt lungi din cale-afară... Dar la urma urmei, asta e altă socoteală. Bătrînii trăiau și ei cum puteau, și tot ce-avem astăzi bun nu s-a cîștigat într-o singură zi. Dacă cei care au ținut în mîini prăjina asta de pe căminul meu s-ar întoarce vreodată pe pămînt, cred că ar avea ce să-ntrebe.

Taica Bernard își ținea prăjina în bucătărie. Mi-a și arătat-o de altfel. O cunoșteam. Mi s-a părut că ținea la ea ca la o amintire din tinerețe. În tinerețea lui treieratul la arie începea de cum se crăpa de ziuă. Și să știi că se pricepea s-o mînuiască.

*

Ce să-ți spun? Schimbările s-au ținut lanț. Așa. Cunoști ca și mine chestiile astea. Pe urmă au venit celelalte. N-am să-ți pot povesti totul în amănunt. Ce s-a petrecut aici, s-ar fi putut petrece prea bine și în altă parte. E un sat ca oricare altul. Nici mare, nici bogat. Mai mult pietriș decît pămînt bun și unde-ți întorci ochii, pădure. N-a fost niciodată un ținut bogat. Unii zic: mare noroc ai, e un loc tare liniștit. Dar, mă-ntreb: unde mai poți găsi un loc liniștit, cînd dă peste tine pretutindeni războiul? Bineînțeles: pe aici nu sînt dancing-uri sau cinematografe. Numai munte. Munte, fragi, brazi și lacurile de pe creastă. Dacă o iei așa, poți spune că-i un ungher liniștit. Nu te tulbură zgomotul tramvaielor. Dar, ascultă-mă pe mine, războiul se simte pretutindeni. Fie că ești aici ori în altă parte, știe el să te găsească oriunde.

Acum, cînd stau să mă gîndesc, îmi dau seama că din clipa aceea Bernard a început să se schimbe. Nu-l mai vedeai surîzînd, nu-l mai auzeai cîntînd. După chip însă nu părea mai bătrîn sau mai prăpădit sufletește. Astea sînt lucruri pe care nu le poți vedea dintr-o dată. Dar de schimbat se schimbase. O să-mi spui că asta se-ntîmplă cu oricine și că-n vremurile acelea aveai de ce să te schimbi. Asta e adevărat; el însă avea alte pricini, ceva mai deosebite. Poate o mîhnire, pe care nu îndrăznea s-o mărturisească; o mînie care mocnea în el. Cînd întîlnea pe cineva din sat, îl întreba ce mai e nou; asta făcea întotdeauna. Întreba și pe cel care fusese prizonier, și pe cel care se ducea să-și vadă sora, pentru că bărbatul soru-si nu mai da semne de viață, în sfîrșit, cunoștea toate întîmplările din sat, toate temerile, grijile și tristețile. Și așa, din una în alta, zilele treceau și situația nu se îmbunătățea de fel. Dimpotrivă, cam pe la sfîrșitul lui aprilie, s-a auzit de moartea lui Daurin fiul, un băiat chipeș, nu vreau s-o lungesc, trec peste armistițiu, prizonier, Pétain cu toate ale lui, peste cartelele de raționalizare. Copiii veneau pe lume și se făceau mari fără să-și cunoască tatăl... Nu, nu, n-am să-ți povestesc toate astea. Să vorbim de Bernard. Cînd mă gîndesc la el azi, îmi vine să cred că pe chipul lui se răsfrîngea fața ținutului nostru. Ca și cum toată amărăciunea s-ar fi adunat acolo, pe chipul lui. Nu e prea ușor să te fac să-nțelegi. Mărturisesc că pe atunci nu-mi prea dădeam bine seama. Ia mai trage o dușcă! Nu e rău, nu-i așa? Ușor, dar aromat. Ei da. Va să zică oamenii simțeau pe umeri din ce în ce mai tare apăsarea războiului. Toți anii de război să știi că fac una: nu se pot despărți. O să spui,

bineînțeles: în patruzeci și unu s-a petrecut cutare, în patruzeci și trei s-a întîmplat cutare lucru, însă unul peste altul, anii aceștia fac una, ca o povară de plumb. Crezi că asta se poate uita?

*

Chestia cu Bernard s-a petrecut cu cîteva zile înainte de Liberare. Bătrînul se sleise rău. Părea cu desăvîrșire stins. Și vlăguirea asta venise încetul cu încetul. Nimeni nu luase seamă. Vorbea din ce în ce mai puțin, nu mai ieșea din casă sau din grădină. Îi vedeai zgîriind pămîntul cu vîrful sapei, încovoindu-și spinarea cu mișcări mici, tremurate. Sau se așeza la gura văii și se ghemuia acolo fumîndu-și luleaua. Țeasta i se făcuse parcă mai mică și mai uscată. Fruntea abia i se mai vedea de sub bereta mare de muntean. Lumea zicea: „Curînd, curînd se duce și bătrînul Bernard". Îi făceam rost de o leacă de tutun. Grozav îi ducea lipsa! Cred că fuma de toate: frunze de castan, de tei, de pelinița... Dar voia să știe mereu ce se mai întîmplă, mereu mă întreba. Încercam să-l lămuresc și-l vedeam punînd capul în piept fără a vorbi și căzînd pe gînduri. Cu cîteva săptămîni înainte de Liberare, iată că au trecut pe aici cei din S.S. Au jefuit toate satele din partea cealaltă a muntelui. Aici, în vale, n-au adus prea multă nenorocire, căci au fost nevoiți să plece repede. Se temeau. Erau din divizia Das Reich, știi, divizia care s-a

plimbat pe urmă prin toate ungherele, în sud-vest...

În dimineața aceea, tocmai coseam iarbă deasupra casei lui Bernard, pe povîrnișul coastei. De-acolo se vedea drumul, casa bătrînului și toată valea. Cît să fi fost? Zece, zece și jumătate cînd au urcat cei doi. S-au oprit în fața casei moșneagului. Îi urmăream. O luaseră spre sat. În fața casei, s-au sucit, s-au învîrtit și și-au spus nu știu ce rîzînd. Erau înarmați. Aveau puști-mitraliere, cămăși cenușii, cizme acoperite de colb. Bătrînul ședea jos pe un pietroi și se uita în vale, fumîndu-și luleaua. Îi auzi rîzînd și își întoarse capul, fără a se mișca din loc. O găină de-a lui Bernard, parc-o văd și-acum: una mare roșcată. Ciugulea iarbă cîrîind. Cei doi ochiră găina, își spuseră iarăși nu știu ce și începură să rîdă; pe urmă unul din ei sări să prindă găina. Găina o zbughi, cîrîind de mama focului. Atunci celălalt sări să-i ajute. Eu mă uitam la ei de la capătul de sus al izlazului.

Mă uitam la ei cum alergau după găina roșcată. Era o dimineață frumoasă. Drumul șerpuia, scăldat în soare. Mă uitam la ei cum sar cu cizmele lor mari, aruncînd umbre pe colbul alb. Rîdeau. Și asta îți făcea rău. Cum îți spun, mă tot uitam la cei doi și la găină. Găina nu se lăsa prinsă. Dădea din aripi, zbughind-o încoa și-ncolo. În sfîrșit, au pus mîna pe ea și unul din ei i-a și sucit gîtul. Era un om voinic, plutind, parcă, în cămașa lui cu guler răsfrînt.

Luă pasărea, o ridică deasupra capului şi crac ! — îi suci gîtul rîzînd. Uitasem de Bernard al meu. Dar în clipa aceea îl văzui iar. Ieşea din casă, îndreptîndu-se cu paşi mărunţi spre cei doi S.S. Se opri la marginea drumului. Ăia erau întorşi cu spatele. Parcă le aud şi acum rîsetele. În clipa aceea am avut o presimţire groaznică. Îmi dădeam seama că lucrurile au să sfîrşească rău ; dar nu mai puteam face nimic. Nu ştiam ce-o să se-ntîmple. Mi-era doar teamă ; da, un fel de teamă amestecată, cum să zic, cu plăcere ; nu că simţeam vreo plăcere la gîndul că cei doi nu mai aveau mult de rîs. Ştiam că lucrurile n-au să se sfîrşească aşa cum doream eu. Închipuieşte-ţi satul acesta pierdut între munţi. Ştiam ceva despre maquis, însă deocamdată, lucrurile nu erau chiar atît de simple ; cei doi S.S.-işti, cu puştile lor mitraliere, care sugrumaseră cu cîteva clipe înainte o găină, taica Bernard îndreptîndu-se spre ei şi eu privind de sus, din vîrful costişei, cu coasa în mînă... Ce puteai face ? În vale erau alţi S.S.-işti ; alţii erau poate pe drum... Lucrurile astea s-au petrecut uimitor de repede. Mai repede decît ţi le povestesc eu. Mai întîi n-am înţeles nimic. Îmi ziceam : „bătrînul o să le facă scandal. Nu prea e nimerit să le facă scandal ; ăştia sînt ca nişte cîini răi ; dacă strigi ceva mai tare, îşi arată colţii şi-ţi întorc spatele"... Ce spuneam ? A, da, bătrînul ajunse lîngă ei şi cei doi bandiţi îşi întoarseră capetele. Îl văzură. Bernard ridică

amîndouă braţele. Ce-avea în mîini ? Prăjina de treierat, prăjina moştenită din bătrîni, folosită la treieratul grîului şi al hrişcei, pe arie. N-avea în mîini nimic altceva. Dar, după cum îţi spusei, se pricepea s-o mînuiască. Ca nimeni altul. Îl văzui ridicîndu-se cît mi-ţi era de lung, ca şi cum bătrîneţea îl părăsise dintr-o dată. În clipa aceea trupul lui era mlădios ca-n tinereţe. Nu e uşor să mînuieşti prăjina. El însă ştia cum să sucească încheieturile mîinii. N-avui vreme nici să răsuflu. Bătătoarea şuieră. Pielea era zdravănă, iar lemnul bătătoarei tare ca fierul.

Poţi să-ţi închipui. Lemnul ăsta treierase puzderie de spice. Pe cel dintîi îl pocni în tîmplă. Celălalt nu mai avu timp să pună mîna pe armă. Bătrînul se opinti din tot trupul, o dată şi încă o dată, învîrtind prăjina prin aer. L-a atins şi pe ăsta. I-am văzut săltînd pe picioare, ca şi cum ar fi băut prea mult vin nou. Bătrînul mi se părea uriaş. Imblătea mereu ! Dădea cînd în unul, cînd în celălalt. Dac-aş fi pictor, ţi-aş putea arăta mai bine. Bătrînul Bernard parcă treiera. Loviturile curgeau una după alta, fără întrerupere. Prăjina şuiera deasupra celor două trupuri întinse la pămînt... Bătrînul nu se oprea o clipă. Treiera, treiera... Îmi ziceam că o să-i facă chiseliţă. Am coborît. Se cerea multă băgare de seamă.

Pe ăştia doi o să-nceapă să-i caute jos, în vale. Trebuia să-i luăm, să-i aducem ca prizonieri... Atîta rău ! Prizonieri ! Bătrînul treiera mereu deasupra capetelor lor. Parcă înnebunise.

Toată mînia, toate suferințele care mocniseră în el atîta amar de vreme izbucneau acum în afară.

Iți dai seama: ar fi putut să ia o bîtă, ori o furcă. El, însă, nu : luase prăjina, unealta asta bătrînească, pe care o-nvîrtise în mîini de-atîtea ori, la treieratul grîului. De data asta, în fața ochilor, bătrînul avea altă recoltă.

Tristă recoltă nu-i așa ?

Cînd ajunsei lîngă el, se opri. Se așeză în iarbă cu prăjina în mînă și se uită la cei doi. S.S.-iști. Grozav nu prea arăta, vă rog să mă credeți. Ba, dimpotrivă. Bătrînul treierase, nu glumă. Treierase, înțelegi dumneata, așa cum se treieră pe arman. Mă apropiai. Acum avea din nou înfățișarea bătrînească, înfățișarea omului mistuit de oboseală. Sudoarea îi curgea prin șănțulețele obrajilor. Părul alb i se zbîrlise de tot. L-am dus acasă ; s-a lăsat dus, întocmai ca un copil. L-am culcat în pat. Pe seară îl păli frigurile. Era voinic, însă sforțarea asta îl dăduse gata. A mai dus-o așa cîtva timp ; nici nu știu dacă și-a dat seama cînd a venit Liberarea. S-a prăpădit.

Pe cei doi i-am tîrît în munte și i-am ascuns într-o sanie. După aia, nu știu ce s-a mai întîmplat. Cei aflați în vale n-au mai urcat dealul. Se pare că în seara aceea chiar au primit ordin de plecare. Cercetări n-au mai avut vreme să facă. I-am îngropat pe cei doi în munte. N-au mai avut îndrăzneala să urce sus. Poate și asta să fi fost. De, teama...

Asta-i tot. Am luat prăjina bătrînului, și o păstrez ca pe sfintele moaște. Cînd povestesc întîmplarea asta, le-o arăt oamenilor. Iți dai seama. Bătrînul avea minte, nu glumă.

Iși făcuse din prăjină o armă pentru că nu-l lăsaseră să fie fericit în felul său. Și fericirea lui era să trăiască în țara lui, să semene grîu bun, să-l secere și să-l treiere. Prăjina folosea la treieratul grîului. Vai de cei care se ating de grîu ! Nu știu dacă vorbesc prea lămurit, dar cred că înțelegi ce vreau să spun. Intîmplarea asta m-a zguduit. Bătrînul n-avea de gînd să treiere asemenea recoltă. Da, prăjina asta a văzut multe. Dacă s-ar pune să povestească, ar avea ce spune seri întregi. Războiul este un lucru josnic. Mai ia un pahar... Nu vrei ? Bea. Am încă o sticlă desfundată. Dacă însă, dacă însă...

E bunicel, ce zici ? Ei da, nu seamănă cu vinul de Bourgogne. In sănătatea dumitale și pentru pace.

ZIDUL

Casele se-nvecinau, dar oamenii se duşmăneau. Se mai întîmplă şi aşa. Se duşmăneau dintr-o mie şi una de pricini. Familiile Frèche şi Mélet nu-şi vorbeau de ani de zile. Era un război dus între doi moşnegi: Bertrand Frèche şi Louis Mélet. La drept vorbind, ăsta nici nu era numele lor adevărat, înscris la primărie; dar, cum e obiceiul prin părţile noastre, poreclele rămîn pentru totdeauna în familie. Un strămoş a fost poreclit într-un fel şi, deşi porecla s-a împămîntenit, nu se ştie aproape niciodată cum a luat naştere. Bunăoară, Bertrand se numea Bertrand Ribot; dar nimeni nu-i zicea aşa: toţi îl ştiau de moş Frèche, taica Frèche şi aşa mai departe...

Da, fusese luptă aprigă între cei doi bătrîni şi lupta se dădea mai departe, între urmaşi. Prima neînţelegere adusese alta şi acum o gîlceavă ne-

întreruptă îi despărţea. De ce? Cine-ar putea şti! Poate numai cei doi bătrîni; dar ei nu dădeau în vileag taina, ci o ţineau ascunsă în gura lor mută şi-n căpăţînile albite. O socoteală veche cu nişte fete şi pe urmă ceva cu pămîntul. Ogorul unuia, ogorul celuilalt... Ogoarele se învecinau şi ele, aşa că certurile se puteau isca oricînd. Fie o bănuială în legătură cu hotărnicirea delniţelor, fie pentru că plugul muşcase din hat mai mult decît se cuvenea. Ori poate niscaiva socoteli cu vaci, cu cîini, cu puicuţele care ciuguleau boabele din ograda celuilalt...

Oamenii cu mai multă ţinere de minte povesteau că cei doi bătrîni nu-şi mai vorbeau de cînd se întorseseră din armată sau curînd după aceea. După cum vedeţi, nu de ieri, de-alaltăieri.

Alde Frèche nu erau mulţi la număr. Bertrand, nevastă-sa, tare bătrînă, şi care nu se mai clintea de lîngă foc, fiică-sa şi gineri-său. Fiie-sa nu făcuse copii. De fiecare dată era aceeaşi poveste: sarcina o purta bine, dar cînd venea pe lume copilul, murea chiar în ziua naşterii. Au tras nădejde să nască în patru rînduri şi de patru ori copilul a dat ortul popii.

Fata umblase pe la fel de fel de doctori. Unul o înţepase, altul îi spuse că doar liniştea desăvîrşită o poate lecui. Asta fusese ultimul sfat şi bătrînul Bertrand dădu el însuşi o fugă pînă la oraş să cumpere un chaise-longue.

Din prima lună a sarcinii veghea cu străşnicie ca fiică-sa să stea lungită pe scaun în bucătărie sau pe prispă. Nu-i îngăduia să facă nimic, nici măcar să curețe zarzavatul sau să strujască ştiuleții de porumb. „Să aşteptăm, zicea el, poate de data asta scapă cu viață".

Se simțea că fiică-sa nu mai pune mîna la treburile din casă. Lui Bertrand-Frèche însă puțin îi pasă de asta. El se gîndea la sămînța pe care fata o avea în pîntec; pentru copilul ăsta şi-ar fi dat dreapta. Cîteodată îl vedeai şezînd pe scaun, cu coatele rezemate de genunchi şi capul în piept, privindu-şi țintă vîrfurile saboților. Unde-i zburau gîndurile? La pruncul aşteptat, la nevastă-sa, la maică-sa care fusese de-atîtea ori însărcinată, şi-l născuse pe el cel dintîi, în cîmp, spre sfîrşitul zilei de muncă, întocmai ca o vită, pentru că moaşa sosise prea tîrziu...

Dacă Louis Mélet trecea prin fața casei, luînd-o pe drumul povîrnit al muntelui — alde Mélet aveau casa ceva mai sus — şi dacă se nimerea ca femeia să se odihnească pe prispă, întotdeauna îşi strîmba gura într-un rînjet tăcut. Fiică-sa şi gineri-său mai că nu băgau de seamă. Dar dacă Bertrand Frèche se întîmpla să vadă acest rînjet batjocoritor care apărea o clipă numai pe chipul slab şi tăbăcit al lui Louis, bătrînul înțelegea fără greş bucuria plină de răutate a vecinului său. Parcă moş Mélet i-ar fi zis: „He, he, stă ca o stană de piatră; mă rog, obiceiuri noi; chaise-longue, pe urmă medic la fiecare două săptămîni, grijă mare şi supraveghere. Şi, la urma urmelor, pentru ce toată comedia asta? Pentru o nimica toată, pentru un copil care-şi dă duhul chiar în ziua cînd vine pe lume... Afurisit neam de oameni!"

Şi de-al dracului ce era n-o spunea niciodată de față cu Bertrand, ci numai aşa cîteodată, fie factorului fie la han, cînd aducea careva vorba de asta. O! şi nici atunci nu-l plesnea cu cine ştie ce vorbe de ocară. Nu, se mulțumea doar să ofteze, privind în gol: „Afurisit neam de oameni!"

Cei doi bătrîni nu schimbau între ei un singur cuvînt. Cu zece ani în urmă, după un lung răstimp, săriseră la bătaie în fînețele din deal, seara, ca nişte lupi. Nu-i văzuse nimeni, în afară de un tînăr cioban. Ba şi flăcăul ăsta nu apucase să vadă decît sfîrşitul bătăii, de departe. El dăduse sfoară-n țară. Bătrînii se înapoiară acasă cu fețele umflate şi numai vînătăi şi după asta iarăşi tăcere, priviri batjocoritoare, cuvinte aruncate din vreme în vreme de față cu ceilalți săteni.

Louis Mélet avea un fiu însurat şi o fată care se apropia de vîrsta măritişului. Feciorul-său o adusese pe noră-sa în casă şi ea îi născu trei copii, toți trei băieți. Ce mai poame erau şi ăştia! Bertrand scuipa printre dinți cu bărbia repezită-nainte şi adăuga: „Sămînță de curvă!"

Se ştia că nora lui Louis, înainte de a veni în casa lui Mélet, se ținuse cu unul. De ce nu-l

luase de bărbat? Ei! Aşa-s femeile şi aşa e dragostea. Însă de aci şi pînă să-i zici curvă, mai stai şi te gîndeşti. Gîndeşte-te! Dar Bertrand o ţinea una şi bună. Şi mai zicea şi altele: că o să ajungă o destrăbălată, că şi acum umblă cu limba scoasă după bărbaţi, că nu toţi copiii îi făcuse cu bărbatu-su şi că trebuie să fii orb ca să nu vezi că la alde Mélet femeile habar n-aveau de gospodărie, că în casa lor domneşte harababura şi risipa...

Din cînd în cînd Bertrand urca pînă la peticul de pădure pe care-l avea mai sus de casa lui Mélet, sub creasta muntelui. O lua pe partea stîngă a drumului, ocolind casa duşmană, ca şi cum ar fi fost ciumată. N-arunca măcar o privire într-acolo, şi nici nu rînjea, ci se uita drept înainte spre culmea muntelui. In felul acesta îşi arăta el dispreţul. Iar dacă se-ntîmpla să se joace copii în faţa porţii, atunci cînd trecea bătrînul, aceştia amuţeau deodată sau începeau să vorbească în şoaptă, ştiind că omul care suia cu paşi mari, de partea cealaltă a drumului, îndoindu-şi alene genunchii, îi ura şi că ei trebuie să-l urască la rîndul lor.

Aşadar, cele două familii nu-şi intrau niciodată în voie. In sat lucrul acesta ajunsese de pomină. Şi dacă ieşea vreo gîlceavă pe undeva, oamenii ziceau: „Ăştia o s-o sfîrşească ca alde Frèche şi Mélet".

Casele se înşirau pe marginea drumului, iar locurile se întindeau pe povîrnişul lin din spatele caselor, pînă spre păşunile povîrnite, care se mărgineau cu pîlcurile de pădure. Casa lui Mélet, aşezată sub culme, era cea dintîi pe suişul drumului şi locurile lor se întindeau pe înălţime pînă hăt, departe. Cu toate astea, petecul lor de pămînt era destul de întins şi alcătuia un fel de pinten care împungea ogorul lui Bertrand. Chiar în locul acela îşi avea Louis Mélet şopronul; iar alături de el era fîneaţa lui Bertrand şi un izvor care aducea apă din belşug într-o adăpătoare veche; apa izvorului era rece ca gheaţa căci venea de departe, pe sub pămînt. Nici unul de-ai lui Mélet nu fuseseră văzuţi vreodată venind la izvorul lui Bertrand. Mai întîi de toate nu se apropiau de izvor din dispreţ. Pe urmă ştiau că bătrînul pîndeşte pe undeva şi că i-ar lua la goană ca pe nişte hoţi. Totuşi, izvorul acesta, tare le-ar fi fost la îndemînă. Adăpătoarea lor era prea sus. Cînd lucrau prin împrejurimi, muncind din greu, erau nevoiţi să îndure setea, în vreme ce la cîţiva paşi de ei se auzea murmurul vesel al apei curgătoare.

Pe lîngă toate, Bertrand mai înălţase acolo şi un zid.

Parcă-şi zidise ura cu mîinile lui în zidul acela. De obicei, cînd se hotărnicesc locurile şi mai ales spre a fi la adăpost de vite se ridică ziduri scunde din plăci de şisturi sau din bolovani smulşi din pămînt: un fel de oprelişti scunde, netrainice, peste care păstorii sar, încălecîndu-le cu uşurinţă. Pe cînd zidul lui Bertrand, zidul

care păzea izvorul, era un zid adevărat, mai înalt ca un stat de om; bătrînul îl ridicase cu mîinile lui și era tot timpul cu ochii pe el, gata să ia măsuri dacă pe undeva s-ar fi ivit o spărtură. Era prins în tencuială de var; nu se mulțumise să așeze pietrele una peste alta lipindu-le între ele cu lut. Zid nu glumă! Și așa venea să-l vadă, anotimp după anotimp, și-l tot înălța, și-l tot lungea.

În zile cu zăpușeală, cînd alții munceau sub șopron, sau pe locurile din preajmă, Bertrand urca pînă la adăpătoare, își făcea mîna căuș sub firul de apă al izvorului și bea cu poftă o înghițitură. Era apa lui, a lui și nu a altuia.

Se așeza pe urmă lîngă izvor și privea cu nesaț în vale, la crestele muntelui bătînd în violet și trandafiriu, care pluteau pe cerul palid, departe spre Vénasque. Auzea cîteodată glas de om înjurînd sau văietîndu-se și adesea glasul acela era al lui Louis. Bertrand își zicea atunci că bătrînul se plînge de sete, că ar fi dat nu știu ce să soarbă o gură de apă, dar vezi că n-avea cum să se apropie de izvor.

Razele soarelui cădeau drept peste zidul alb din spatele lui. Pietrele încinse miroseau a acru și a uscat, iar izul acesta se topea în mireasma fînului cosit. Un cireș bătrîn din care țîșnea, ca sîngele din trup, cleiul galben, își înălța brațele greoaie deasupra adăpătoarei. Bertrand se gîndea poate că acest copac i se aseamănă lui. Îl știa de cînd era un copăcel plăpînd. Acum pomul uriaș se apropia de sfîrșitul vieții; își pleca rămurișul deasupra izvorului să-i dea umbră, ca cineva care-și păzește comoara.

*

În vale batoza sforăia. Peste ulicioarele încinse ale satului plutea mireasmă de benzină arsă și de grîu treierat. Căruțele scîrțîiau, purtîndu-și povara. Fusese vreme bună și oamenii munciseră din răsputeri. Acum, după strîngerea recoltei, urmau cîteva zile de liniște pînă începea strînsul otavei.

Vremea era caldă încă, înăbușitoare; era zăpușeală mai ales pe povîrnișul dinspre miazăzi bătut de soare. În zorii zilei, parcă urmînd cîntecul păsărilor, soarele se năpustea pe povîrnișuri aproape cu furie. Băbuțele se văicăreau pe prispa caselor. O, niciodată nu se mai văzuse o căldură ca asta... Încet, încet, căldura se făcea apăsătoare. Lumea aștepta să se deschidă cerul și să cadă ploaie. Ce bine ar fi fost! Iarba se pîrjolea mistuită de sete. Frunzele pomilor din grădină se răsuceau și crăpau ca toamna...

Dar într-o zi, către sfîrșitul după-amiezii, se stîrni un vînt ușor. Satul zăcea nemișcat sub acoperișurile de ardezie și de paie. Nici țipenie de om pe ulițele pustii, căzute pradă colbului albicios. Nu vedeai barem o găină cotcodăcind de-a lungul zidului aprins de soare, sau rîcîind țărîna în căutarea norocului. Muțenie. Ca și cum casele își dăduseră sufletul. Bărbații dormeau în odăile

văruite, pe sub hambare, iar femeile căutau şi ele un pic de odihnă: le vedeai stînd nemişcate la umbra celarului sau a magaziei.

Vîntul se ridică în văzduh şi dintr-o dată pămîntul prinse viaţă. Vîntul rostogolea nori de praf. Soarele mai dogora deasupra povîrnişurilor. Pădurile se desprindeau în zarea cerului sur şi aspru. Apoi din sur, cerul se făcu aproape negru şi vîntul îşi spori chiotele furioase. Fără veste soarele pieri. În paturi, oamenii se întorceau cînd pe o parte, cînd pe cealaltă, ştergîndu-şi cu mîneca fruntea lipicioasă. Nu se mai pomenise asemenea arşiţă...

Bătrînul Bertrand coborî din pat şi dădu fuga în bucătărie, ridicîndu-şi fără să-şi dea seama, cu amîndouă mîinile, brăcinarul pantalonilor. Se apropie de jgheab şi luă de pe policioară paharul de sticlă. Îşi lăsă capul pe spate şi-şi turnă apă pe piept răcorindu-se, pe urmă îşi zvîntă buzele. Gineri-său veni şi el cu faţa cuprinsă de somn. Bătrînul îi întinse paharul fără picior. Celălalt bău şi începu să-şi răsucească o ţigară. Bertrand stătea acum chiar lîngă uşă. Perdeaua de pînză se dădu de-o parte şi fiică-sa intră, ducînd nişte rufe în braţe.

— Vine furtuna, zise ea.

Bătrînul se uită la cer. Îţi venea să crezi că înnoptase.

Norii se îngrămădiseră, prăbuşindu-se parcă deasupra pădurilor şi crestelor muntelui, iar uneori nici nu mai puteai deosebi culoarea de cerneală a cerului de verdele întunecat al brazilor.

Nu se auzea nimic: nici ciripit de pasăre, nici lătrat de cîine. Doar glasul vîntului, din ce în ce mai aţîţat, prin frunzele uscate şi ierburile arse.

Bătrînul luă punga cu tutun de pe masă şi scoase cu zgîrcenie în palmă cîteva firicele. Apoi începu să-şi răsucească, încet, ţigara. Altceva ce ar fi fost de făcut? Vijelia sosise. Rufele fuseseră luate de pe frînghie. Vacile erau în grajd. Nu-ţi rămînea decît să stai şi s-aştepţi!

Un fulger verzui străpunse cerul şi lumină toată valea. Se desluşeau, departe, crestele brazilor. Puicile făceau larmă la uşa grajdului. Pîrîitul sec al tunetului izbucni aproape în aceeaşi clipă, parcă cineva zguduise, sus, în cer, o duşumea uriaşă. Vîntul îşi umflă glasul. Pînza prinsă la uşă se răsuci şi răcoarea răbufni dintr-o dată în bucătăria întunecoasă.

— Luaţi seama că se face curent! zise ginerele.

Dar numai poarta era deschisă. Uşa celarului care da spre bucătărie era închisă.

— Tot nu vrea să plouă, murmură fiica, cu teama în glas.

Dar nici nu sfîrşise de zis şi picăturile începură să cadă cu zgomot înfundat, în praful ogrăzii, rare, greoaie. Un miros acru pluti deodată în aer.

— Numai de n-ar bate piatra, zise bătrînul.

Se gîndea la porumb şi la cei cîţiva butuci de vie, pe care-i avea sus, în bătaia soarelui. Piatra

bătea însă din an în Paşti prin aceste locuri. În privinţa asta chiar li se dusese vestea. Vijeliile cu piatră se abăteau spre dreapta, între cele două vîrfuri. Trăsnetul era însă de temut. Spre păşunile din deal întîlneai brazi dezbrăcaţi de frunze şi crengi, albi, morţi de-a-n picioarelea în faţa furtunii, care se întorcea în fiecare vară să-i pîrjolească din nou. Drumeţii prinşi pe drum de vijelie erau în primejdie. Bătrînul îşi aducea aminte de un frate de-al lui pe care furtuna îl răsturnase, lăsîndu-l lat la pămînt şi de bunică-sa care tocmai făcea clătite. Fulgerul intră prin horn şi pică drept în tigaie. Din fericire, bătrîna s-a ales doar cu spaima. Oamenii istoriseau de asemenea despre ciobani ucişi de fulger şi vite trăsnite...

Fulgerele albastre şi verzi se năpusteau unul după altul. Cîinii din sat nici n-aveau cînd să mai urle. Ploaia prăpădea povîrnişurile. Totul era răscolit, negru. Muntele părea că se clatină. Povîrnişurile şi pădurile jucau un joc nebunesc ivindu-se şi dispărînd în cadenţa fulgerelor.

Fata lui Bertrand nu mai putea de frică ; se duse să-nchidă uşa bucătăriei. Se aşezară cu toţii în jurul mesei. Bătrîna veni şi ea să-şi ia locul în faţa vetrei, fără a scoate o vorbă. Se uitau afară prin fereastra fără perdele, din dreapta uşii, la vijelia dezlănţuită. Fereastra părea un ochi care clipeşte.

Şi încet, încet, chipurile se acoperiră de sudoare. Îşi zvîntau mereu obrajii jilavi. În bucătărie era zăduf şi aer închis.

— Hai să deschidem, zise Bertrand. Aici ne înăbuşim cu toţii.

Fiică-sa nu îndrăznea. Mai bine să tragă în piept aerul ăsta greu decît aerul plin de primejdii al furtunii. În cele din urmă, bătrînul se ridică şi se furişă în ciorapi pînă la fereastră. Deschise un canat şi tunetele se repeziră, bubuind, în casă. Bătrînul dădu să se tragă înapoi, dar îşi luă seama. Îşi aruncă ochii la merii lui dinspre drum. Un fulger uriaş despică valea şi potopi cu lumină bucătăria. Bătrînul zvîcni în sus pe picioare. O bubuitură cumplită răsună aproape în aceeaşi clipă.

— Mamă, Dumnezeule ! zise ginerele.

— Închide, închide ! strigă fiică-sa.

Bertrand închise fereastra, dar o deschise numaidecît.

La ce se uita ? Ce adulmeca, prin urletele stîrnite de furia furtunii ?

Ginerele, cu umerii strînşi, aruncă priviri speriate, murmurînd întruna :

— Aoleu ! Să ştii că ăsta a căzut peste noi !

Dar casa nu se mişcase. Trăiau cu toţii. Auziră vacile mugind.

— Vacile, strigă ginerele.

Bertrand era tot la fereastră, cu nasul afară. În cele din urmă, îşi dădură seama ce se-ntîm-

plase, pentru că mirosul pătrundea acum în valuri în bucătărie.

— Arde ceva, zise bătrînul și-și căută saboții.

Cerul se lumina. Parcă norii își vărsaseră toată mînia în ultimul trăsnet și acum furtuna se pregătea să-și ia tălpășița.

— O fi trăsnit vreun copac, mormăi bătrînul, trăgîndu-și saboții.

Ceilalți făceau la fel. Bătrîna rămăsese singură lîngă vatră. Parcă se făcea ziuă din nou. Abia mai picura.

Ieșiră cu toții în curtea răvășită și se întoarseră cu fața spre casă. Nimic. Totul era la locul lui. Dacă trăsnetul ar fi lovit vreo grindă și ar fi luat foc lemnăria, asta s-ar fi văzut numaidecît. Și, totuși, mirosul de ars plutea în jurul lor, adus de vînt.

— Nu e la noi, zise fiica.

O luară spre povîrniș să cerceteze spatele casei. Nici din hambar nu ieșea fum, doar cotețul porcului fusese puțin clintit din loc. La ei toate erau în bună rînduială.

Bertrand își întoarse ochii spre cerul greu, care se scobora pînă deasupra crestelor și copacilor. Deodată ridică mîna și arătă spre adăpătoare și spre zid. Acolo era.

La început ceilalți nu-și dădură bine seama ce voia să zică ; dar întorcîndu-se spre locul acela, mirosul de ars îi izbi cu putere. Bătrînul văzu că gineri-său înțelese și el. Alde Mélet își aveau șopronul în spatele zidului ; din șopronul lor venea mirosul de ars. Se tot uitau să vadă ieșind fum; dar chiar dacă-ar fi fost, clăbucii de fum nu s-ar fi putut deosebi de culoarea povîrnișurilor mohorîte de deasupra șopronului.

*

Bertrand porni cu pași mărunți spre zid. Se auzeau glasuri dincolo, după zid. În ograda lui Mélet vorbea și țipa toată lumea. Îi ajunse la ureche niște scrîșnete metalice. Mirosul era din ce în ce mai puternic. Ardea șopronul, fără-ndoială. Bătrînul se trase înapoi să vadă mai bine. Ginerele era lîngă el.

Pe cărare răsună tropăit de saboți. Un băiețel trecu în fugă. Era cel mai răsărit dintre copiii vecinilor.

— Li s-a aprins grîul, zise ginerele.

O aripă neagră se răsuci deasupra zidului. Bătrînul se apropie de cireșul cu trunchiul mustind de apă. La douăzeci de metri în spatele zidului, nora și fiica lui Mélet strigau cu glasuri tînguitoare niște vorbe neînțelese. Vîntul le învălmășea glasurile. Bărbații, Louis și feciorusău, vorbeau gros. Scîrțîitul metalic se auzea necontenit. Pesemne că făcuseră lanț cu gălețile, însă izvorul era prea departe...

Trăsnetul căzuse peste hambar. În hambar era toată recolta din anul acela, provizii și felurite scule. Bătrînul știa bine cum arde grîul și iarba. Flacăra groaznică a focului se coace pe

îndelete, își întinde trupul și dintr-o dată cuprinde totul. E de ajuns să cadă peste saci o sfărîmătură de grindă aprinsă. Deschizi ușa. Un miros acru iese din ungherele întunecoase, acoperindu-ți vederea. Și dacă o adiere de vînt trece pe deasupra hambarului, focul începe să sfîrîie. Apoi, dintr-o dată, un bubuit ca de explozie și flăcările țîșnesc înghițind toată lemnăria. Dacă ajungi aici, nu mai e nimic de făcut. Doar dacă ai avea tulumbe, poate... Dar oricum, grîul e pierdut...

Ginerele se uita la bătrîn; bătrînul sta ca împietrit. Fiică-sa venise și ea lîngă ei, cu urechea ațintită la ceilalți, la vrăjmașii care se zbăteau să scape de nenorocire. Rămîneau fără grîu. Louis Mélet și feciorul-său araseră povîrnișul din dosul staulului. Porneau în diminețile de toamnă să semene, să cosească, să treiere. Să scoată grîu pentru pîine, grîu pentru plăcinte.

Bertrand rămăsese cu capul în piept. Alături de el, izvorul curgea vîjîind în adăpătoare... Apa era ici, la un pas. Ai lui Mélet erau siliți să fugă tîrîș cu gălețile. N-aveau nici apă, nici brațe de ajuns. Pentru grîu, pentru grîul lor...

Bătrînul se gîndea acum la lanurile grele de spice care se văd legănîndu-se pe povîrniș. Vîntul suie din vale vălurindu-le ca pe niște heleșteie. Valuri mari de aur. Batoza înghite snopii, zvîrle paiele, scuipă grăunțele și pleava. Pietrele de moară fărîmă grăunțele roșcate. Făina...

Bertrand se sculă dintr-o dată în picioare și se întoarse spre ginere-său.

— Du-te și adu tîrnăcopul! zise el. Vreau să dau jos zidul... Nu pentru ei, pentru grîu...

Își întinse gîtul spre hambar și strigă:

— Hei, Louis!

Niște saboți tropăiră încetișor dincolo de zid.

— Hei, Louis, repetă bătrînul, ce vi s-a-ntîmplat?

După un răstimp de tăcere, Louis răspunse:

— Jumătate s-a pierdut, dar nu se poate trece. Ca să stingem focul ne-ar trebui apă!

— Ai apă aici, strigă bătrînul. Aproape țipase, ca și cum ar fi plesnit ceva în el într-un acces de mînie.

Ginerele sosi cu tîrnăcopul. Bertrand i-l smulse din mînă și alergă spre capătul zidului. Izbi de două ori din răsputeri, apoi lăsă jos tîrnăcopul și împinse zidul cu mîinile.

Coama zidului se prăvăli. Bătrînul începu iarăși să izbească. Deschise o gaură largă.

— Du-te și adu gălețile, îi strigă el fiică-si.

Nori de fum negru răbufneau din hambar. Bertrand cufundă o găleată în adăpătoare și porni în goană s-o răstoarne în flăcări.

O CASĂ SUB CER

Nu știu totdeauna ce povestește vîntul, dar acum cîteva seri, cînd treceam pe strada asta, vîntul mi-a povestit o întîmplare. Vremea era cum e la noi în septembrie: văzduhul liniștit și blînd, încărcat de mireasma poamelor coapte și a frunzelor roșiatice. Adierile vîntului aduc cu ele parfumul piersicilor grele, al perelor lustruite de soare, al podgoriilor aflate departe pe cîmp, unde dorm sub foile ca arama ciorchinii albaștri. E timpul roadelor pămîntului, înainte de repausul zăpezii. Lumina, îți vine să crezi că e și ea mai coaptă, mai gustoasă, parcă ar fi și ea un șuvoi curgător de fructe. În prima zi a lunii aceleia, în timp ce pîcla argintează plopii, ulmii și platanii, podgorenii noștri se apucă de treabă. Se împrăștie prin vii. Culeg vinul dulce al pămîntului. Femeile și fetele se încovoaie

peste butucii viței. Mîinile iuți și bătătorite saltă frunzele umede, taie corzile și ridică strugurii. Iar bărbații răstoarnă-n căruțe povara grea a strugurilor lucitori. Îi vezi mergînd cu pași legănați de la un capăt la altul al cîmpiei. Văzduhul miroase a vin proaspăt. E cel dintîi sînge pe care-l varsă via. E răsplata și bucuria muncii...

Iată ce-mi spunea vîntul. Îmi vorbea de munca oamenilor. Și astfel am suit pe firul amintirii mele, spre toate muncile anotimpurilor, amintindu-mi secerișul sub arșița soarelui, marile treierișuri, zilele de sărbătoare cînd batozele sforăie cu toate curelele întinse zvîcnind cu toate vînturătorile, și cînd boabele grîului șiroiesc spre gura sacilor. Oamenii se apleacă, culeg un pumn de grăunțe, le vîntură în palma aspră cîntărindu-le, mîngîindu-le. Apoi le lasă să curgă din palmă cu părere de rău pînă la ultimul bob roșiatic și umflat, prins între degetul mare și arătător. Bobul acesta îl strîng, aproape să-l strivească, pentru a descoperi parcă făina și pîinea care va crește din el.

Acestea erau glasurile vîntului; și altele încă pierzîndu-se deasupra orașului, în amurg. Era o stradă cu grădini și case liniștite. În multe orașe sînt străzi de acest fel. Știu că nu toate casele au aceeași înfățișare. Unele sînt mărunte, altele mai arătoase. Iar altele se ascund după frunzișul des al crengilor de tei; altele se ghemuiesc sub acoperișurile mari de ardezie, sau poartă pe cap țigle scînteietoare. Unele au

„colombage" şi balcoane de lemn. Sînt case cu ziduri de piatră albă, de cărămizi roz sau bătînd în galben roşcat, iar altele zidite din bolovani grei, smulşi din munte...

Despre asta îmi vorbea vîntul. Despre case şi despre oameni. Molift sau pietriş, argilă sau palmier, ele se înalţă sub cer, la ora cînd copiii vor adormi. E ceasul cînd zidurile caselor se văd bine. Parcă se desprind de pe fondul cerului şi se înalţă mai sus. Ferestrele se aprind, clipesc ca nişte ochi şi se sting la ora somnului. Atunci, ca să ocrotească somnul copiilor, casele îşi umflă penele şi se pun în calea vîntului rece, în calea ploilor şi a zăpezilor viclene.

*

Pe trotuar, rezemată de zid, şedea o bătrînă. „Vezi femeia asta ? îmi zise vîntul. O vezi ? Se gîndeşte la casa ei. Multe femei se gîndesc la casa lor, dar casa..."

Femeia avea părul alb. Părul îl purta strîns într-un conci greu la ceafă, dar cîteva fire de argint zburau, neastîmpărate, pe dinaintea obrazului zbîrcit. Îi vedeam pleoapele lăsîndu-se în jos şi ridicîndu-se, ca şi cum i-ar fi fost somn, sau ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu-i fugă din minte amintirile.

Drumeţul, grăbit, ar fi putut să-şi spună : „Ei, e o stradă ca toate străzile din oraş ; o femeie ca toate femeile".

E bătrînă ; se odihneşte, iar seara de toamnă coboară peste oraş şi aerul e dulce. Atît şi nimic mai mult.

În curînd va cădea noaptea ; bătrîna se va întoarce în locuinţa ei ascunsă undeva, după frunzişul vreunui tei bătrîn. Strada se va linişti şi umbra va curge lin de-a lungul trotuarelor. Altceva ce s-ar putea spune ?...

Bărbatul femeii era zidar. Tinereţea şi-o petrecuseră amîndoi în acelaşi sat ; nu de pe aici, ci departe de tot, în nordul ţării mele, pe malul unei ape liniştite, care înconjoară cu mii de braţe grădinile.

Bogaţi nu erau nici unul, nici altul ; braţele şi dragostea lor, asta le era toată bogăţia. Găsiseră o casă, şi încă una destul de ieftină, dar n-aveau de gînd să rămînă acolo. Tînărul zicea : „Răbdare, ne facem noi casă. Doar meseria mea e să clădesc case". Cumpără o bucată de loc la malul apei şi în timpul liber începu să-şi ridice casa.

Lunile treceau şi casa prindea înfăţişare. Temeliile fuseseră săpate, cărămizile roşii se înălţau în stive unele deasupra altora. Zidul creştea. Cu ce-am cîştigat azi, zicea el, am să cumpăr cutare, sau cutare. Schelăria se ivi şi ea. Acoperişul înveli cărămizile proaspete. Iar femeia se gîndea la rîndul ei : „După ce o fi gata casa, n-are decît să vie şi copilul ; măcar atîta să-i putem lăsa şi noi : un adăpost".

Veni timpul tencuitului, apoi obloanele fură prinse la ferestre, uşile aşezate pe tocuri şi ocoliră zidul cu un brîu de ciment. Casa era gata. Cînd îi trecură pragul prima oară, li se păru că-şi reîncep viaţa. Erau fericiţi. Zidarul îşi freca mîinile bătătorite, zicîndu-şi: „Eu am făcut-o, eu singur; fiecare cărămidă mă cunoaşte şi numai eu ştiu cu cîtă trudă le-am aşezat"...

Anii treceau, cu ploi, cu soare. Vîntul mării mîna negurile asupra ţinutului, ploile spălau grădinile. Căsuţa agăţată pe bucata ei de pămînt îşi vedea de treabă. Venise pe lume un copil, o fetiţă. Copilul alerga prin grădină, de-a lungul zidului clădit de tată-său. Cînd tatăl se înapoia de la muncă, auzea de departe strigătele copilului şi puţin mai tîrziu dădea cu ochii de cărămizile roşii, adumbrite de ramurile copacilor. „Asta-i casa noastră", îşi zicea el. O făcuse scurtă şi îndesată, voinică, să ţină mult şi mai tîrziu alţi copii să zburde prin curtea ei, ca fiică-sa acum.

Gîndindu-se la pruncii care vor veni pe lume, zidarul îşi răsucea mustaţa şi zîmbea; parcă îi auzea vorbind între ei: „Ştii, casa asta a făcut-o cu mîna lui, tata-mare, zidarul. Singur a făcut-o! Singur, singurel, în timpul liber".

*

Atunci se dezlănţui vijelia. Nu vijelia însoţită de fulgere şi trăsnete, ci alta; o vijelie care nu ţine seamă de anotimpuri. Se abătu asupra ţării

pîrjolind oraşe şi sate. Zidarul nu mai era zidar. Făcea altfel de adăposturi săpînd tranşee în pămînt. Iar femeia lui, ca toţi oamenii din împrejurimi, rătăcea pe drumuri cu maică-sa şi cu fetiţa. Împingeau la roata căruţei, tîrîndu-se după convoi, în vreme ce furtuna bubuia în slava cerului. „Pe unde-or fi acum? se întreba zidarul. În ce oraş i-a mînat soarta?" Iar femeia se gîndea şi ea la bărbatul plecat de atîta vreme, care nu mai amesteca tencuiala pentru case, ci scurma pămîntul alb sau galben pentru secerişurile morţii.

Nevasta, copilul şi mama porniră spre sud. Se adăpostiseră ca vai de lume, într-un oraş. Vijelia sufla mai departe... Odată, după un marş lung de noapte, zidarul ajunse la marginea unei cîmpii. Nu se vedea decît şesul întins în negura dimineţii. Pînă departe, spre colinele dinspre apus, pe cîmpia găurită de obuze, nici urmă de copac. Parcă o greblă cu dinţi nemiloşi trecuse pe-acolo. Un rîuleţ domol îşi scînteia apa. Era abia la revărsarea zorilor, cînd se crapă de ziuă şi peste întregul ţinut stăpînea deocamdată tăcerea.

Dantela surdă a mitraliilor tremura în zare. O canonadă se auzea de undeva adusă de vînt, dar peste cîmpia aceea domnea încă liniştea. Deodată însă izbucniră salve de foc: trebuiau să înainteze sub protecţia barajului. Caporalul se întoarse spre omul nostru.

— Ce e, zidarule?

Zidarul își acoperi ochii cu mîinile. Se învîrti pe loc ca și cum ar fi băut un chil de rachiu. Ranițele se clătinară, greoi.

— Ce e, zidarule?

Făcură un salt înainte și dădură de-o tranșee veche. Era primejdie. Dușmanul se afla în față. Și chiar în clipa aceea, zidarul întinse brațul undeva spre rîu, spre un loc gol, fără copaci, fără garduri, fără frunziș. Nu se deslușea sub aburii zorilor și sub tunetul bătăliei decît pămîntul arat, ca de fier și plumb. Colțul acela era cel mai răscolit din toată cîmpia, mai pustiu, mai mort. Zidarul recunoscuse casa pe care o înălțase cu mîinile lui. O vedea ca o arătare de vis, ridicîndu-se în aerul tulbure. În mintea lui îi vedea acoperișul și zidurile. Cum ziceam, ungherul acela era cel mai răscolit, mai pustiit din toată cîmpia.

Chiar în ziua aceea, un glonț străpunse inima zidarului. Poate că biruise mîhnirea. Era ca și beat de tristețe...

★

Sînt nevoit să trec peste ani întregi. Ani care își au și ei însemnătatea lor, dar despre care nu pot vorbi aici pe-ndelete. Femeia n-a mai vrut să se-ntoarcă niciodată în locurile unde-și pierduse casa și tovarășul de viață. Muncea din greu pe unde nimerea. Își creștea fata și-i purta de grijă mamei. Bătrîna se stinse. Anotimpurile își porniră iar horele de zăpezi și frunze, de amintiri

stîrnite de liliacul de odinioară și de liliacul abia înflorit. Fiică-sa era acum femeie, tînără de tot, dar femeie întreagă. Moștenise de la maică-sa blîndețe-n priviri și pe buze, iar de la tată-său, zidarul, omorît în război, părul bălai, bărbia voluntară și trupul voinic. Și iată că-i veni rîndul să se mărite, pe acolo, pe unde se afla. Timpul curge mereu, mereu se rotește, fetele se mărită, și viața își reia cursul, biruitoare.

În camera mamei, pe măsuța de noapte, se afla o fotografie mică într-o ramă de pluș vechi. Un chip slab și tras, acoperit de un chipiu turtit, o față galbenă care de-abia se mai deslușea pe fondul de aceeași culoare. Trebuia să te apleci, să te uiți cu multă băgare de seamă ca să-i deosebești trăsăturile. Era fața tatălui, iar în mintea fiicei lui acest chip șters de vreme plutea mereu nelămurit. Cînd se gîndea la tată-său, atîta își aducea aminte: o față aproape ștearsă, care-i răsărea totuși mereu în fața ochilor.

Poate gîndindu-se la el și poate în amintirea lui, luase de bărbat tot un zidar. Un băiat de vîrsta ei, priceput în meseria lui. În vremea asta, războiul pornise iarăși să cutreiere lumea. Fata își aducea aminte cum maică-sa cosea lîngă fereastră. Vînzătorii de ziare alergau pe străzi. Cerneala strălucea în dîre groase de-a curmezișul paginii. „Doamne, Dumnezeule, zicea ea, ce-o mai fi și asta?"... Ofta și se apleca deasupra șorțulețelor și a cămășilor. Stăteau atunci

la marginea orașului, într-o casă foarte veche, la al treilea etaj. Mama ofta și zicea iarăși: „Barem aici în sud, e mai puțină primejdie. Războaie n-au fost pe aici"...

Zilele se scurgeau una după alta. Zidarul pleca de-acasă în zorii zilei și se întorcea noaptea. Toate treburile casei cădeau pe umerii maică-si și ea căuta să facă economie din toate cele. Fata sta aplecată peste mașina de cusut. Huruitul începea chiar din zori, cînd pleca zidarul. Doreau din răsputeri să cumpere un petic de pămînt prin apropiere; și pe acest petic de pămînt să clădească o casă nouă, o casă a lor. Și iată că într-o zi locul fu cumpărat și casa începu să se-nalțe. Maică-sa vòia să fie la fel ca cealaltă, îndesată, voinică, ca să înfrunte vîntul și ploaia, cu acoperiș larg și solid din țigle noi, cu ziduri groase dintr-o cărămidă întreagă. „Știi, ca la cealaltă", zicea ea, încercînd să-l lămurească pe gineri-său cum fusese clădită cealaltă și unde era bucătăria, și cum erau așezate camerele. Și cîte ferestre avea fiecare... În sfîrșit, într-o zi casa fu gata. Ieșise din mîinile cestuilalt zidar, dar mamei i se părea că-i sosise tovarășul din zilele de altădată.

*

Însă acolo, pe străzile orașului, vînzătorii de ziare alergau strigînd pe la răspîntii și vorbind de Spania, vorbind de tunul care bubuia fără

contenire. Prin radio veneau vești despre noi lupte și noi suferințe. Mama ofta și-și zicea în adîncul inimii: „Cine știe! Pe aici poate va fi liniște, poate va fi liniște... Copilul care se va naște să nu mai îndure ce-am îndurat eu".

Căci un copil avea să se nască în casa nouă.

Era un cartier frumos. Cîmpia era aproape. Venea să-l alinte mireasma anotimpurilor. În mai și iunie, teii și salcîmii înmiresmau văzduhul; vîntul aducea dinspre rîu miresmele fînului și ale grădinilor din împrejurimi. Iar cînd pomii dădeau în floare, arborii fructiferi troieneau zidurile cu zăpezile lor albe și roz. Un cartier care mirosea a iarbă și a pămînt negru și greu răscolit de plug.

Dar, într-o seară, orașul începu să freamăte. Oamenii se îngrămădeau la colțul străzilor, smulgîndu-și ziarele din mîini, femeile dădeau fuga spre casă, cu ochii plini de lacrimi. Oamenii se opriră din lucru, încrucișînd brațele. Zidarul se întoarse acasă cînd soarele sta să apună. Vîntul aducea miresmele de septembrie, mireasma fructelor coapte și a vinului proaspăt. Zidarul împinse ușa, se uită la mama care cosea, la nevastă-sa care sta aplecată deasupra mașinii. Puse jos sacul cu merinde, albit de ciment.

— Gata, de data asta, zise el.

Femeile îngălbeniră, iar mama privi lung pe fereastră peticul de cer verde și albastru, atît de blînd în asfințitul acela de septembrie. De-

parte, de-a lungul rîului, vîntul sufla răscolind domol frunzişurile.

*

Ţipătul sirenei izbucnea parcă ieşind din teiul aflat în faţa casei, parcă teiul începea să ţipe şi să urle. Mama se ridică şi alergă la fereastră. Nu se vedea nimic, nimic nu se putea distinge. Fiică-sa stătea lîngă uşa camerei, în care dormea copilaşul. Nu îndrăznise încă să deschidă uşa. Oare copilul se va trezi din somn? Mugetul sirenei nu mai contenea. Era prima alarmă. Mama dădu fuga spre bucătărie, luă un sfeşnic de pe policioară şi se întoarse în odaia unde lucrau de obicei.

— O să-l trezească, zise fiica.

Mama înţelese doar după mişcarea buzelor. Ce era de făcut? Au să atace oare şi cartierul lor? E adevărat că uzinele nu erau prea departe, dar orişicum. Pe un maidan, la capătul străzii, se săpaseră adăposturi. Acolo trebuiau să se ducă. Primejdia era mai mică. Dar fiică-sa spunea mereu că nu se mişcă din casă, întîmple-se ce s-o întîmpla... Nu, cartierul lor nu putea fi bombardat.

Lumina se stinse. Şi deodată urletul sirenei conteni. Apoi nişte pîrîituri porniră de afară, din înaltul cerului.

— Auzi? zise mama.

— Da, au început să tragă în avioane. Poate că...

Dar nu sfîrşi. Nu ştia ce să mai spună. Poate

că avioanele vor fi puse pe goană. Bombele vor cădea poate departe, cine ştie unde.

Atunci copilul se trezi din somn. Începu să plîngă. Sirenele şi bubuitul artileriei antiaeriene îl treziseră, în cele din urmă, speriindu-i somnul. O strigă pe maică-sa şi ea alergă să-l ia în braţe. Exploziile se apropiau. Se auzeau chiar deasupra capului. Bunica duse vîrful degetelor la gură. „Trebuie să plecăm, zise ea. Nu se ştie..."

— Auzi? Sînt chiar aici, deasupra casei.

— Unde să plecăm?

— În adăpost. Dacă n-ar fi copilul. Dar copilul...

Luă un sac, vîrî în el hîrtiile şi toate economiile ei. Fiică-sa vîrî înăuntru îmbrăcăminte pentru copil, o sticlă cu lapte şi ultimele scrisori ale tatălui, trimise de pe front, din Germania. Apoi porniră alergînd de-a lungul caselor mute, în timp ce bubuiturile răsunau neîntrerupt.

*

Cînd s-au înapoiat, îmi spune vîntul, cînd s-au înapoiat acele două femei... Cea tînără îşi ducea în braţe copilul şi bătrîna alerga, gîfîind... Casa nu mai era. O bombă distrusese tot ce era pe-acolo. Casa lor şi alte case pieriseră. Acoperişuri ferfeniţite, ziduri spintecate, cioburi şi sfărîmături, în care recunoşteai sărmane obiecte casnice: o lampă veche, o cratiţă lovită, o ramă de fotografie, amestecate cu sfărîmăturile grinzilor, cu bucăţi de ciment şi de tencuială.

Oamenii se strigau şi se chemau unul pe altul. O femeie ţipa sfîşietor şi parcă tot cartierul, tot oraşul ţipa o dată cu ea. Bătrîna nu spunea nimic. Buzele-i erau albe, strînse, strînse. Nu mai era loc pentru cuvinte: „n-avem pe unde trece". Ochii i se roteau în cap. Rătăceau printre dărîmături, căutînd nu ştiu ce, ca şi cum casa s-ar fi putut muta în altă parte. Copilul începu să plîngă. Plîngea încetişor şi nu ştiai cum să-l potoleşti. Cînd plîng copiii, de obicei încerci să-i potoleşti cîntîndu-le un cîntec, le dai un ursuleţ de pluş, sau o jucărie cu clopoţel.

Dar acum ce puteai să-i dai? Nu-ţi rămînea decît să-l iei şi să-l strîngi în braţe. Şi mama chiar asta şi făcea, alergînd să-şi găsească alt adăpost pe undeva, prin oraş; bătrîna venea în urma ei, tîrînd un sac cu lucruri sfărîmate, cu buzele lipite, strînse într-o dungă aspră.

Ascultă-mă, ascultă-mă, mi-a spus vîntul. Ţi-am povestit istoria unei case de două ori ucisă. În două rînduri a fost cuprinsă de flăcări. Într-o viaţă, de două ori acoperişul s-a năruit, zidurile s-au prefăcut în praf, sub urletul bombelor. Întoarce-te pe urmele amintirii tale şi adu-ţi aminte zorile în care cerul nu era înroşit de soare, ci de roşeaţa morţii. Mamele porneau atunci să rătăcească pe drumuri şi se prăbuşeau la pămînt, în bezna nopţii, ca snopii de grîu sub coasă. Dar acesta nu era secerişul omului.

Tatăl s-a întors acasă. Şi-a început să zidească iar casa. Mistria îi tăia mîna de atîta zor

şi dorinţă. A aşezat din nou cărămidă peste cărămidă. A amestecat cimentul cenuşiu şi nisipul galben luat din albia fluviului, şi mortarul a prins cărămizile lipindu-le între ele. Căci de data asta, tatăl nu murise. Era de faţă şi este de faţă; bătrîna se uită la el cu ochii întredeschişi prin urzeala pleoapelor îndurerate.

Un zidar în faţa casei sale, în timp ce noaptea de toamnă coboară deasupra oraşului încărcată cu mirosul fructelor coapte şi al frunzelor roşcate, cu parfumul piersicilor grele, al perelor lustruite de soare şi al viilor ce cresc departe în şes. Copilul a adormit. Parcă ascultă cum tresar şi se nasc visele. Mii de păsări albe îşi iau zborul de pe fruntea sa. Bătrîna-l priveşte.

Bătrîna vede dincolo de războaie. Îl vede pe fiul ei, zidarul, vede pe toţi zidarii din lumea asta veghindu-şi casele şi visurile lor.

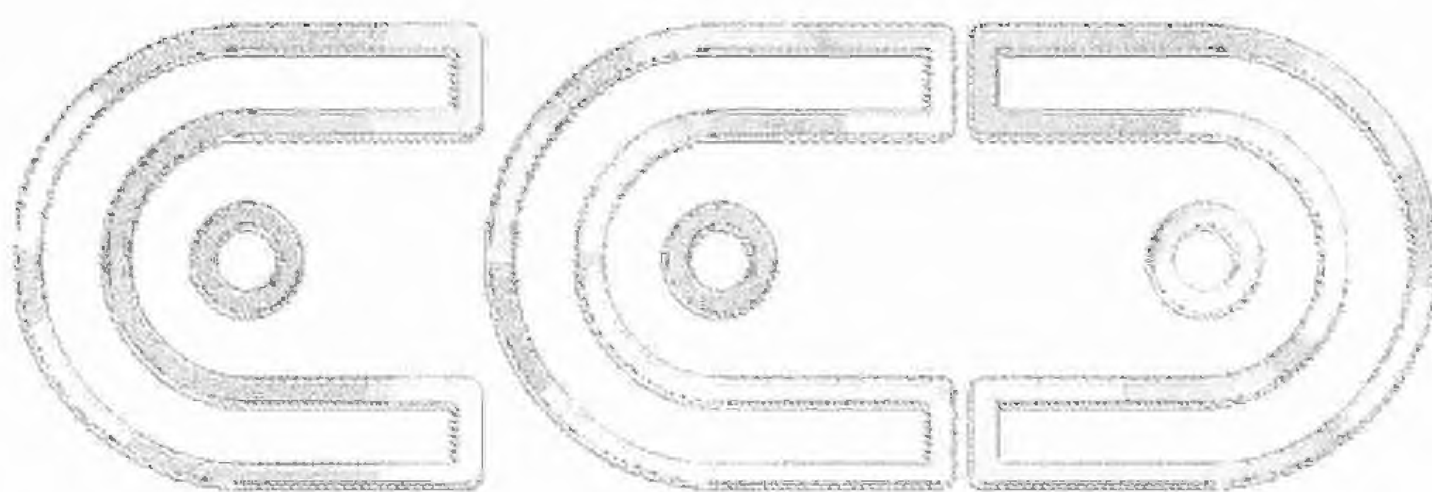
CUPRINSUL

Responsabil de carte : M. Vîrcioroveanu
Tehnoredactor : A. Crişan
Corector : V. Vasiliu

Dat la cules 09.07.55. Bun de tipar 13.08.55. Tiraj 15100 ex. Hîrtie tipar de 52 gr. m.p. Ft. 700×1000/32. Coli ed. 3,25. Coli de tipar 2,87. Ediţia I. Comanda 2024. A. nr. 03209. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—32=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1912 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti

Scanare și prelucrare digitală

de

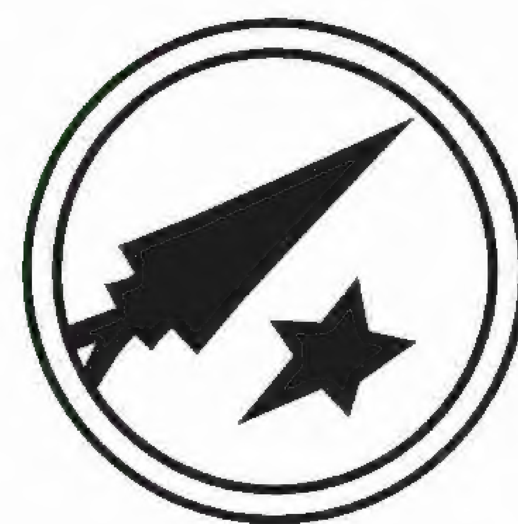
Anonim

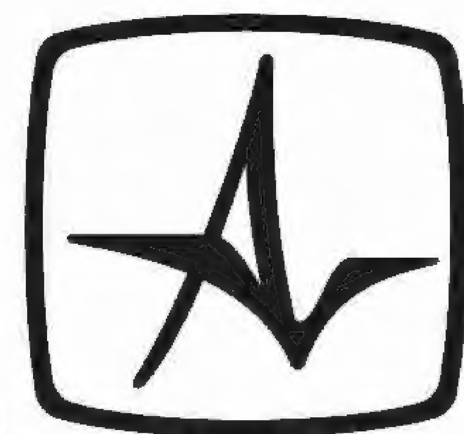
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

